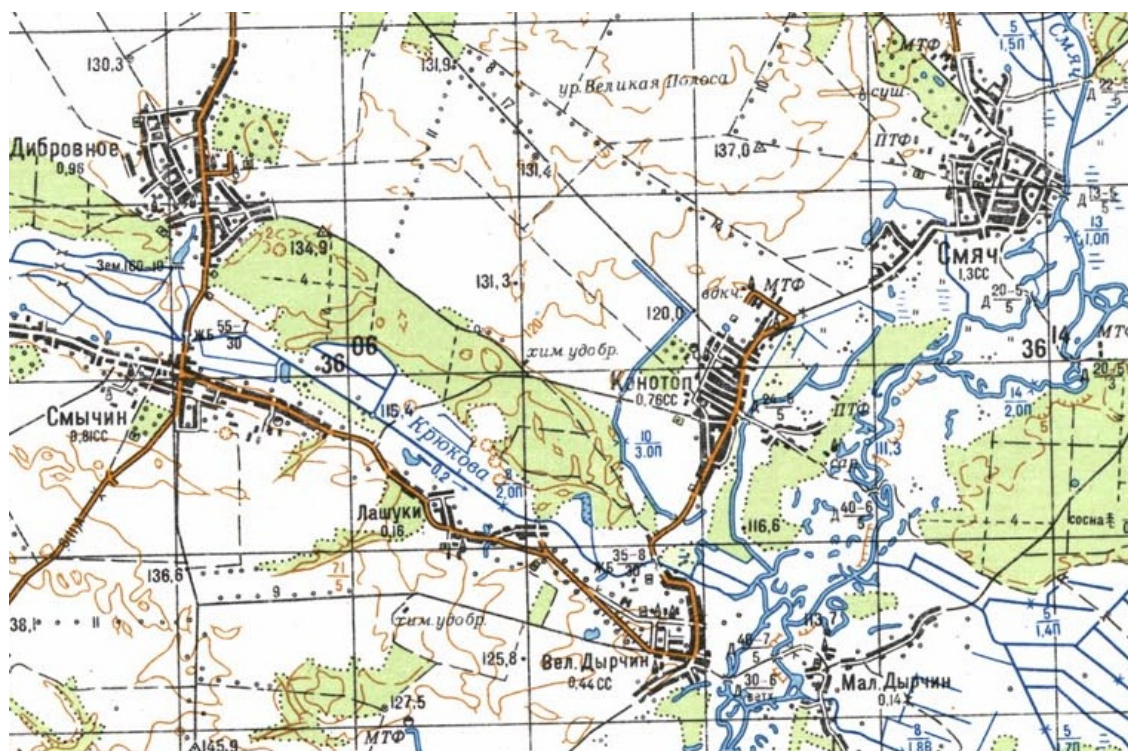

Леонід Якубенко

Село Конотоп – здалеку і зблизька

Минуле і сучасне с. Конотоп

*Городнянського району, що на Чернігівщині, --
у подіях, фактах та іменах*

ДОРОГІ КОНОТОПЦІ!

Мені випала приємна нагода звернутись до вас з цим словом. Сьогодні ви маєте можливість прочитати інтернет - книгу про історію села Конотоп - рідного і близького кожному з нас. Це --знаменна подія, бо досі такої не було. У швидкоплинному житті не кожен задумується над тим , що було раніше, як жили наші предки. Книга дає відповіді на багато таких запитань. Мені вдалось з глибини віків винести події і факти, багато імен, розповісти про життя конотопців у минулому і тепер. Звичайно, життя значно багатше, ніж це видання. Тим не менше, ви можете відтепер осягати пережите поколіннями наших людей розумом і душею , відчутти їх устремління, козацьку волелюбність , а почасти й рабську покірність, трудовий ентузіазм і відданість ідеї в радянську добу. На будь-яких етапах історичного розвитку конотопці зберігали і зберегли життєві сили і оптимізм. Хтось може мене запитати, чому це я взявся за таку справу, адже я не уродженець Конотопу? Відповідь проста. Я майже півстоліття працював у Городнянському районі журналістом, добре знаю кожне село і хутірець. А Конотоп, мабуть, найкраще. Мене приваблює тут все, а насамперед неординарна назва села, його цікаві і душевні люди, навколишня природа, його буття.

Сьогодні кожен новий день - це частинка історичного існування. На жаль, ми не можемо знати яким буде день завтрашній. Істиною є те, що він продовжує наше життя. Тож вірмо, що він буде кращим, безхмарним і наповненим добрими ділами у громаді.

Благополуччя і життєвої наснаги вам, дорогі конотопці!

Леонід ЯКУБЕНКО

ДО ЧИТАЧІВ

Це село — маленька цяточка на географічній карті. Та й то тільки на великомасштабній. Його одразу не осягнеш зблизька. Тим більш здалеку. З висоти пташиного польоту його видно як химерний, складений з таких же химерних карток обрис, сяк-так захований поміж деревами. Ледь сяючою зірочкою воно помітне з космічної висоти. Але воно все ж є — село з такою запам'ятовуючою назвою Конотоп. У ньому теж народжуються, живуть і, на превеликий жаль, помирають люди. Їх рукотворні діяння збагачують матеріальний і духовний світ.

Як і коли з'явилося це село на білому світі? Від якого роду-племені протопталися стежки аж у третє — наше тисячоліття? Що було давно-давно і що є тепер, на початку нового часу? Непросто збагнути думки, що виникали переді мною. Ще складніше відповісти на запитання історії. Минуле села, на жаль, не увічне не в літописах, ні в інших стародруках. Не осіло воно, не вляглося належним чином і в архівах. Лише побіжно згадується в окремих документах. І все ж автор вважає, що треба відкривати для сучасного читача невідомий пласт історії. Він надає можливості побачити образ села Конотоп у всіх його історичних відзеркаленнях, а надто його жителям чутливо доторкнутись минулого рідного краю, поповнити знання і передати їх прийдешнім поколінням, з близьких і далеких доріг почути голос земляків.

Видання створювалося при підтримці багатьох небайдужих жителів села, воно містить документи - свідчення, розповіді про талановитих людей — простих і великодушних, тих, які відзначались у труді і в бою, які боролися за честь і незалежність Вітчизни. Подається хронологія подій, зафіксовані успіхи і невдачі, тривоги і радощі, традиції і новизна села.

Отже, таким воно було, є і ... Буде! Неодмінно!..

Конотоп — село, розташоване на території Городнянського району Чернігівської області біля правого берега річки Снов, за 22 кілометри на південь від райцентру Городня. Найближча залізнична станція — Камка (лінія Гомель — Бахмач) — за 20 кілометрів. Площа села — 4.51 кв. км. Географічні координати: 51°44'36" пн.ш, 31°41'53" сх.д. Середня висота над рівнем моря 116 м. Тип клімату — помірний, помірно-континентальний. Часовий пояс — UTC+2, влітку - UTC+3.

Населення — 568 чол.. Густота — 124,61 чол./кв.км. Національність — переважно українці. Конфесії - християнство.

Село засноване у першій чверті XVII століття.

Адреса сільської ради: вул. Щорса, 83, с. Конотоп, Городнянський район, Чернігівська область, 15170. Тел. 3-76-25.

Географічну назву Конотоп також мають населені пункти: у Сумській області — м. Конотоп, у Шепетівському районі Хмельницької області, Пінському районі Брестської та в Наровлянському районі Гомельської областей. Три села з такою назвою є на території Польщі.

«Конотоп» - так називається роман українського письменника Василя Кожелянка (видавництво «Кальварія», 2001 р.)

Таку назву має невеличка річка в межах міста Конотоп Сумської області.

ІСТОРІЇ НАТКАНЕ ПОЛОТНО

*Хто зберіг любов до краю
І не зрікся роду,
Той ім'ям не вмере ніколи
В спогадах народу*

Олександр Олесь

Чернігівщина як адміністративно-територіальна структура була відома вже давно як простір, що був заселений у VII –VIII століттях слов'янськими племенами, які за описом Нестора-літописця прийшли сюди з-за Дунаю. Племена сіверян зайняли територію по берегах Десни і Сейму, а радимичі – в Побережжі Сожу. Територія між цими річками була покрита дрімучими лісами, непрохідними болотами, особливо у північній частині. Тож про активне обживання і олюднення її не хочеться думати. Однак за свідченням літописця і старогрецьких письменників край цей поступово заселявся, у деяких місцях вівся навіть обмін товарами, тобто розвивалась торгівля. Беручи до уваги таку географічно-природну характеристику цього віддаленого історичного періоду, щось певне і конкретне про існування тоді поселення Конотоп стверджувати не можна. В протилежному разі це було б фантазією. І все ж, задовольняючи наш інтерес, цілком резонно поставити питання: звідки пішла «конотопська земля», тобто село Конотоп? Яка його біографія? І треба дати по можливості відповіді на них. Саме така моя мета.

СИВОЇ ДАВНИНИ ПОДИХ ВІКІВ

Великою мірою життя наших пращурів залежало від природних умов. Територія між Дніпром і Десною не була ідейною для існування людей, та все ж вони пристосувались. Племена займалися полюванням, рибальством, збиранням ягід. Археологи при дослідженні нашого краю не раз віднаходили креміньові різакі, наконечники для стріл, уламки кераміки. У пошуках кращих умов для прожиття слов'янські племена розселялися. Люди поступово осідали на території, яка забезпечувала їх прилисток. Період неоліту для присновської місцевості, на думку окремих археологів, характерні саме початком осідлості. Звичайно, повірити в те, що в цей період вже було поселення яке прибрало свого часу назву Конотоп, абсурдно. Але можна пороздумувати. Під час недавніх археологічних досліджень знайдено уламки кераміки в урочищі Миронова Гора – за один кілометр на південний схід від східної частини сучасного села Конотоп. Ймовірно, в часи неоліту поселення в урочищах Домограїв, Мис, Куликове, Річище, Законотопщина, Коцюриха, що теж поблизу села. Ну, якщо не в цей період, то дещо пізніше – в добу ранньозалізного віку або в III-V століттях. Не будемо тут згадувати недалекий від нас Мезин Коропського району, де проведені системні дослідження, висновки з яких можуть багато додати до наших роздумів. Або й спростувати. Нас цікавить все ж таки історія Конотопу.

Зауважимо собі: біографію цього поліського села не можна розглядати закамупльовано, а тільки на загальному тлі історичного процесу, невідривно від етапів становлення країни, у зв'язку з перебігом подій, які так чи інакше віддзеркалювались в життєпису Конотопу. Але погляд на цей процес має бути критичним. Бо не все гладко в нашій історії. Немало ще суб'єктивізму навіть в солідних академічних наукових працях. Скажімо, археологи неоднозначно оцінюють висновки деяких експедицій, дехто вже переглядає датування знайдених скарбів. Наприклад, є серйозні сумніви щодо періоду знахідок: вони домонгольського чи післямонгольського часів? Дехто саме на основі матеріальних речей (уламків кераміки, посуду і т.п.) робить подальші висновки про те, що в північній – лісистій – частині нашого краю наявні поселення занепаду чи руйнування монголо-татарськими загонами не зазнали. Вони сюди не доходили, або ж ліси заховали ці поселення. Отже, вони давніші. Можна до них зарахувати й Конотоп. Такий погляд на давнину слід сприймати як одну з версій, одне з припущень У нашій історії все можливо. І це тільки тому, що про Конотоп того періоду немає документальних свідчень – письмових чи виразно матеріальних.

В ОБІЙМАХ СНОВСЬКОЇ ТИСЯЧІ

Давня історія мислить «вагомими» категоріями – століттями і навіть тисячоліттями, не роками чи десятками років, або хоча б поколіннями. Головний її «герой» - епоха. Головний її свідок, суддя і адвокат – документ. Тож мусимо вдатися до існуючих літописних джерел. У «Повісті минулих літ» називаються племена полян, дреговичів, сіверян, древлян, уличів, волинян. На значній території лівого берега Дніпра жили сіверяни. Пишеться в літописі так: «...а друже седоша по Десне и по Семе, по Суле и нареклася север». Як вживалися між собою племена? Як подає «Повість минулих літ» - «і радимичі, і в'ятичі, і север (северяне) одін обичай імаху». Напевно, що так жили племена в перші етапи осідлості. А пізніше починається ворожнеча між ними, захоплюються чужі території, утворюються князівства, а ще пізніше виникає велика давньоруська держава Київська Русь, яка об'єднує у собі і Чернігівське князівство. У кінці IV століття на північних кордонах Київської Русі з'явилися печеніги, які протягом більш ніж століття вчиняли набіги на її землі, а десь всередині XI століття Русь зазнала нової небезпеки – набігів, грабежів і руйнування від половців. Потрібно було захищатись. Але не сприяли цьому князівські міжусобиці. Один з прикладів – Новгород-Сіверський князь Ігор, який сміливо рушив у похід на половців. Згадаймо тут «Слово о полку Ігоревім» - найвидатнішу пам'ятку тих часів.

Так, потрібно було єднатися, щоб надійно захищатись. На пагорбі правого берега річки Снов вибудовується фортеця – місто, яке увійшло в історію під назвою Сновеск (тепер Седнів). Згодом це невеличке місто приєднує (підкорює) багато прибережних (присновських) поселень і стає центром величезної території – так званої Сновської тисячі. Як зазначають дослідники, до неї входило 73 населених пункти (8 міст та городищ і 65 поселень) – на півночі від Стародуба до пониззя річки Снов на півдні, від річки Убідь на сході до річки Свинь (тепер Замглай) на заході. Якщо дивитися на сучасну карту, то це територія нинішніх Городнянського та переважно Чернігівського районів.

Археологи вважають, що це в основному територія правобережжя річки Снов та її південної частини.

Перша письмова згадка про Сновську тисячу датується 1149 роком – у списку володінь удільного сновського князя Ізяслава Давидовича. Але тут він владарював після київського князя Святослава, який завоював Сновеск у 1068 році, про що пише «Повість минулих літ». Сновська тисяча входила до Чернігівського князівства. Постійні князівські міжусобні війни не сприяли зміцненню державності, та все ж певною мірою давали поштовх розвитку захоплених територій. Якраз на цей період (під 1024 р.) припадає літописна згадка про поселення Листвен – нині це село Малий Листвен, що в Ріпкинському районі. А можливо, треба думати, що йдеться про нинішнє село Великий Листвен Городнянського району (ще й досі між дослідниками немає єдиної думки). Обидва населені пункти знаходяться за 30-35 кілометрів від Седнева. Тут, поблизу Листвена, у 1024 році відбулася битва князів-братів: Мстислава, який володів Черніговом, та Ярослава, який привів сюди наймані війська з Новгороду. Ярослав у цій битві зазнав нищівної поразки. Брати-князі помирились на тому, що Мстислав володітиме Лівобережжям Дніпра, а Ярослав – правобережною територією. Поблизу Листвена (як малого, так і Великого) є городище, яке здавна населення вважає домонгольським. Є і кілька курганів, у яких, за переказами, поховані загиблі у битвах з татарами, а також варяги Ярослава і сіверяни Мстислава. Отже, поселення Листвен (мале чи велике) все існувало за часі в міжусобних князівських війн, тобто в епоху Київської Русі. То чому б не могли існувати на цій території й інші поселення, наприклад Конотоп? Або Макишин, Дирчин, Клочків, найближчі до Седнева? Ймовірно нам видається таке припущення. Йому, на нашу думку, нема заперечень. І при цьому нелогічним буде підтвердження типу: такі поселення не існували в той період, бо про них нема жодних задокументованих письмових свідчень. Розвиток історичної науки спростовує таку логіку. З часом відкривається немало досі невідомих документів, які дають змогу уточнити Охронологію подій, процесів, явищ і вибудувати їх місце в загальному історичному розвитку. Додамо тільки один аргумент для нашого припущення. За кілька кілометрів від сучасного села Конотоп – поблизу села Лашуки – археологи виявили поселення доби бронзи, сіверянське та за часів Київської Русі. Битви, набіги, походи охоплювали значні території. Тож потрібно було воюючим сторонам десь розташовувати війська, звідкись поповнювати запаси. Та головне – грабувати населення, обкладати даниною і т. д. На знелюднених територіях робити це було неможливо. Тож цілком можливим є версія давнього походження скла Конотоп. Проте твердити, що це поселення було в обіймах Сновської тисячі, все ж проблемно.

ЗА «ТЕМНИХ» ЧАСІВ

Передбачаємо, що в читача цілком зрозуміло виникне запитання: а що було на нашій території в період монголо-татарської навали? Без відповіді тут не обійтися, адже це трагічна сторінка історії і нові покоління мають добре усвідомлювати безперервність історичного процесу і діяльність людей – жителів краю.

Відомо, що монголо-татари мусили вдатись до облоги Чернігова і взяли місто за тиждень – 18 жовтня 1239 року. Воно зазнало значних руйнацій, у тому числі й багатьох церковних храмів – перлин зодчества. Потім загарбницькі загони з міста рушили у всіх напрямках Чернігово-Сіверщини, руйнуючи невеличкі містечка й села. На підставі археологічних досліджень встановлено сліди насильницької смерті. пожеж у багатьох пунктах, серед яких і Листвен, Новгород-Сіверськ, Гомії (сучасний Гомель). Мешканці вимушені були тікати від загарбників, або скоритись їм. На думку дослідників, північний район Чернігівського князівства більш-менш уцілів від руйнації, його жителів сховали густі лісові масиви і непрохідні болота. Так можна думати і про невеличке поселення Конотоп і сусідні з ним пункти. Тим часом жителі їх могли й надовго покинути осідлі місця, втекти від біди. Ймовірно, що у безпечні місця – на північ, у напрямку Стародуба і Брянська. Монголо-татарські загони рушили ж у східному напрямку – за річку Сейм, у степову частину. Період цей історики називають «темним», територія занепадає, бо знелюдніли міста і села. Зате сили поступово набирали Брянське князівство, яке вже з кінця XIII століття обживає спустошену Чернігівську територію і переносить князівський стіл та владу єпископа у Чернігів. Тут можна відзначити, що завдяки цьому Чернігівщина не була ісламонізована, православ'я зберегло свої устої.

ПІД ЕГІДОЮ ЛИТВИ

Після кількох битв з татаро—монголами території Чернігово—Сіверщини, Київщини, Поділля і Східної Волині приєднує до себе Велике Князівство Литовське. Удільні князівства зберігалися. У цей період зміцнився феодальний тип господарювання. Відроджувалися поруйновані татарами населені пункти. Це було доти, доки Велике Князівство Литовське не зблизилося із Річчю Посполитою -- державою, з якою воно потім об'єдналося.

Литовські князі вели прихильну політику -- вони пороздавали землі, міста і села своїм родичам. Саме таку політику проводив князь Гедимін, а після нього його син Ольгерд. Ось тому і на Чернігово – Сіверщині дуже швидко утвердилися місцеві удільні родові династії— Бельських, Воротинських, Новосельських та інші. Але вони добровільно, без спротиву підкорялися литовській владі. Збереглися жалувані грамоти литовського великого князя Олександра Казимировича Ягеллона, які засвідчують роздачі окремих сіл Чернігівського повіту намісникам князю Глинському, князю Можайському у володіння.

Мусимо знову поставити запитання-- чи існував у цей період Конотоп? За аналогією думок можна стверджувати, що напевне існував. Ймовірно, якесь невеличке поселення. Адже ще раніше існувала так звана Сновська тисяча зі Сновськом і навколишніми поселеннями, існував Великий чи Малий Листвен. Археологи своїми дослідженнями доводять, що в нижній течії правого берега Десни, басейнах річок Білоус, Стрижень Замглай (сучасний Ріпкинський, Чернігівський і Городнянський райони) існувало 174 давньоруських поселень. Конкретно вони виділяють 73 поселення правобережжя Сновської тисячі. Серед них - 48 на території сучасного Городнянського району, в тому числі й Лашуки,Смичин, Макишин,

Великий Дирчин і Конотоп. Доводиться жалкувати, що досі ці поселення на правобережжі Снову широкою площею не досліджувалися. Проводилися лише фрагментарні розкопки, Так само і на берегах притоки Снову - річки Смяч.

Про наявність окремих поселень можна упевнитись із даних литовського метричного реєстру від 1509 року. Ось один із записів у так званій «Пам»яті»--реєстрі кордонів чернігівських від 1523 року. Подаємо його російською мовою зі збереженням написання лексем у документі.

«На реце Снов село Клочков городовое, домов 20 было. Село Сновск городовое, домов 50 было. Село Курилов городовое со (!) Суле вверх, домов 20 было. Село Макишин городовое на Снове, домов 20 и 6 было. Село Смянск городовое вверх ко (!) Снове, домов 30 было. Великая Вес село городовое, домов 20 было. Малая Вес, на реце Свинь село городовое, домов 30 было. Листвин Малый село владыки брянского , домов 20 было».

Документи показують, ці поселення були малодворними ,вони були чиеюсь власністю, регламентувались грамотами литовського князя, у тому числі й межі володінь. Саме за часів литовського панування виникла така адміністративно-територіальна одиниця як повіт. Цей термін вперше знаходимо у документах великокнязівської канцелярії за 1495 рік. У цей період Городня визначилась як містечко. Конотоп також, напевне , існував як невеличке поселення на кілька дворів, воно було незначущим як економічна і податкова одиниця. Умови для осідлості людей були сприятливими. З одного боку -- річка Снов, багата рибою, з іншого - заболочені місця , де можна вести лови бобрів та іншої дичини. Та ще й ліси — найголовніше для помешкання, обігріву. Ягоди, гриби, хороші умови для бортництва.

НА ПЕРЕЛОМНОМУ ЕТАПІ

Литовське панування на Чернігово-Сіверщині було порівняно недовгим - до 1500 року, а потім до 1618 року під юрисдикцією Московської держави.. В період між цими датами було постійне протистояння Московії і Литви, велися війни в перемінними успіхами обох сторін. Були й замирення .

Періодичне військове протистояння уміло використала Польська Корона, яка на противагу Московській державі, що розширила свої території на заході та півночі, об'єдналась з Великим Князівством Литовським і проголосувала нове державоутворення - Річ Посполиту. Воно за згодою князів , їх земських послів дуже швидко інкорпоровало їх території до Польської Корони. Одне , що «виторгували» князі та послі на засіданні сеймику, – збереження своїх традицій і звичаїв, православної віри, місцевих урядів і титулів, а також мови у публічному спілкуванні. З висоти нинішньої новітньої історії можна оцінити ці торги як достойні свого часу. Полякам лише частково і тільки вибірково вдалось насадити католицизм у нашому регіоні. Козацтво, яке народжувалось і міцніло, разом із селянством протистояло насадженню віри і зберегло свою мову і культуру. Тут треба згадати, що на великій території навколо Конотопу і

від нього лише у Великому Листвені було «окатоличено» православний храм, але ненадовго.

Зате Річ Посполита на інкорпорованій території Чернігово – Сіверщини активно проводила політику колонізації. Надавались вільні землі збіглим з півдня козакам, холопам, селянам. Без перешкод великі території займала шляхта, «застовповувались» і розроблялись ділянки землі, будувались хати і господарські двори. На певний період поселенці звільнялись від податків. Поступово виникали нові поселення.

Але не всі князі на Чернігово–Сіверщині були задоволені такою політикою. Деякі добровільно переходили під владу Московської держави, яка була близько. Вони служили царю Івану ІІІ. Литва, відчувши силу Московії, змушена була передати їй Чернігів, Новгород-Сіверський, Стародуб та інші північні міста. Офіційного кордону не існувало. Він проходив на заході по річках частково по Дніпру, Сож, Немильній. Фактично в цей період Чернігово—Сіверщина була пошматована, її роздерли з усіх боків Московська держава, Польща та Литва. Та і з півдня кримські татари вичікували слушний момент, щоб і собі щось урвати. Тому правове становище населення в різних територіях було неоднаковим. Польська шляхта, щоб навечно закріпитись і пошвидше залюднити своїми прихильниками вільні землі, домоглася від коронаційного сеймику адміністративних перемін. Було утворено у 1635 році Чернігівське намісництво -- у складі Чернігівського і Новгород—Сіверського повітів. Але ще до цього згідно Деулінського перемир'я (1618 –1620 р.р.) Московія вимушена була віддати Польщі фактично всю територію сучасної Чернігівщини. Це й поклало початок тяжкому становищу населенню на захоплених землях. Польська шляхта насаджувала католицьку віру, будуючи монастирі і віддаючи їм кращі землі. У цей період, наприклад, у Чернігові під костьол було перебудовано Борисоглібський монастир. Посилювався соціальний і національний гніт. Польські і місцеві магнати, духовні чини домагались переділу власності, захоплювали маєтки, хутори і села разом із селянами, ліси і луки. На території було застосовано податкову систему Речі Посполитої, в якій головним був подимний податок. Населення сплачувало податок як в селах, так і в містах. Проте в різних частинах його платили неоднаково.

Процес колонізації поступово посилювався. Заселялися і обживалися вільні і розорені війнами місця. Насамперед уздовж річок. Заселенню посприяли козацько-селянські повстання на Правобережжі Дніпра проти гніту польської шляхти. Втікачі від руїн шукали притулку на північній території, де їм дозволяли будуватись і обживатись. Так виникали невеличкі поселення. Північна територія Чернігово-Сіверщини являла собою прикордонну зону. Непрохідні ліси тут здавна ставали надійним пристанищем для втікачів і перебіжчиків з Московії, Литви і Польщі. Про це може свідчити різний етнографічний склад населення цих територій. Тут здавна проживали білоруси (литвини), великороси і малороси. Якщо ж судити по прізвищах жителів сучасного Конотопу, то в багатьох з них і досі проглядаються кореневі основи прізвищ давніх представників тодішніх держав.

Але і при таких умовах село Конотоп зберегло до нашого часу на відміну від інших північніших сіл району виразно український тип етносу . Тут це помітно по мові , одягу, домашній обстановці і т. п. Етнографи помітили відмінність навіть у характері конотопців—саме від своїх північних сусідів. Звичайно, усі на цих територіях зазнали взаємовпливу різної сили. Але в сучасному Конотопі здавна утвердились надійно українські пісні, обряди весілля, похорон, звичаї храмових свят, побуту тощо.

Серед втікачів—переселенців освоювали вільні землі на присновських берегах і окремі козаки, які , пізнавши «покозачення» і свободу в степах, поверталися на зиму до сім'ї. Влада - чернігівські полковники, а згодом і гетьманські універсали закріплювали за ними землю, надавали право будувати на ній. Ці права були для них пріоритетними. На наділах новий хазяїн вкопував дерев'яний стовп із зарубками на ньому, що свідчили про кількість років, на які господар звільнявся від сплати податків та різних повинностей.

У 1633 році на вимогу шляхти сейм Польської Корони ухвалив рішення про створення Чернігівського повіту і наділив його основними положеннями і функціями шляхетського самоврядування. А із утворенням Чернігівського воєводства (1635р.) шляхта одержала більші можливості для огосподарення і освоєння вільних земель. Їй надавались великі земельні наділи -- так звані волоки (середня величина однієї волоки -- 21,35 гектара) із вже існуючими на них поселеннями або без таких. Виникали поступово крупні поміщицькі господарства. Відбувалось закріпачення селян, водночас засновувались промисли . Була мета навечно закріпитись тут. Король Владислав щедро нагороджував тих, хто мав певні заслуги перед урядом. Шляхта одержувала наділи в розмірі 80—400 волок.

Зберігся історичний переказ старожилів про Якова Кіндратовича Лизогуба. Він у 1662 році працював в уряді канівського полковника. За дорученням гетьмана І. Брюховецького їздив у Москву, де від царя одержав титул дворянина. Пізніше він із Правобережжя Дніпра перебрався на Лівобережжя і оселився поблизу Конотопу , де почав займатися господарськими справами. Навколо села він поскуповував орні землі, сіножаті, лісові угіддя і навіть млин на Снову. Тут він прогосподарював майже 10 років . Одне з урочищ , де він ставив свій намет, називалося Лизогубиною могилою. Але де конкретно воно -- у Конотопі сьогодні вже ніхто не знає.

Дослідник періоду панування Речі Посполитої на Чернігово—Сіверщині П. Кулаковський вважає, що вже в першій чверті 17 століття виникло багато поселень поблизу берегів Снову та і в межиріччі з його притокою Смяч. Мабуть, це так. Але логічно напрошується одне уточнення—виникли чи відродилися на поруйнованих огосподарених раніше територіях? Залишмо відповідь на таке розмірковування.

Якраз у цей період починається формування волостей. Ще до Смоленської війни Седнівська волость вже мала усталену мережу населених пунктів. Шляхтич Паць і його рідня вже заснували на південь від Листвена село Куликівку. Існували вже також Бурівка, Пекурівка,

Вихвостів . То чому ж не можна вважати, що були й інші в цьому регіоні? Були!

Але першу письмову документальну згадку про Конотоп вдалося віднайти у Переписній книзі аж за 1666 рік. Це період, коли Чернігово—Сіверщина вже була визволена від польської шляхти і коли в 1654 році Богдан Хмельницький підписав Переяславську угоду про возз'єднання України з Росією. При гетьману Брюховецькому за вказівкою московського уряду почали робити перепис -- щоб фіксувати збір податків у повітах. Відповідно до договору 1665 року це була спільна робота московського уряду і місцевої влади. Справжньою метою цього заходу була потреба охопити податками якомога більше населення . Крім того, збирали ще й мито – на царя і ратушу. Податки мусили платити міщани, селяни, купці, так звані промислові люди (власники млинів, пасік, шинків) і холостяки, яких ще називали бобилями. Саме з Переписної книги ми довідуємось про кількість і склад населення. А ще про населені пункти, їх тодішні назви. І навіть про жителів. Надзвичайно важлива історична інформація!

У «Малороссийском приказе №121 » Переписної книги записано, що в селах Седнівського повіту була (подаємо мовою оригіналу, але за сучасним російським правописом, зберігаючи написання слів).

Деревня Канатопка, а в ней дворов.

Крестьянин Скафон Солоденок, бездетен, промышленной человек. Пашни и лошади, и вола нет. Положено на него денежного оброку восемь алтын две денги, а по малороссийски полкопы.

Крестьянин Игнат Уваров зят, бездетен. Пашню пашет одним волом. Положено на него денежного оброку четыре алтына з денгой, А по малороссийски шесть шагов і осьмак, хлеба ржи і овса одна осмачка.

Крестьянин Кондрат Заднепренин. Пашню пашет одним волом. Положено на него денежного оброку четыре алтына з денгой, а по малороссийски шесть шагов і осьмак, хлеба ржи і овса одна осмачка.

І в деревне Канатопке крестьянских пахотных людей два двора, да промышленного одного человека двор.

Обоего три двора.

Людей в них тоже три человека .

У пахотных людей во двух дворах два вола.

І с тех двух волов хлеба положено ржи и овса две осмачки. А московской меры четверть и пят четвериков .

І на тех на пашанн ых людей на два двора положено денежного оброку восемь алтын две денги.

На промышленного человека положено восемь алтын две денги.

Обоево шестнадцать алтын четыре денги.

А млынов і иных угодей нет.

Такий ось запис про село у цьому документі. Потрібно зазначити, що тут є інформація й про ряд інших сіл. Наведемо її для порівняння. У Дирчині, який тут іменується Торчином, було 15 дворів , проживало 20 чоловік, був один кінь, чотири воли, три млини. У Макишині в той час налічувалось 13 дворів, 16 жителів, а в Смичині -- 12 дворів і 18 жителів. Одразу ж пояснимо значення тодішніх мір маси, об'єму та грошових

величин. Алтин – назва монети(в народі) вартістю 3 копійки. 5 алтинов – це 15 копійок.

Деньга – монета вартістю півкопійки. Ця монета карбувалася у Москві.

Півкопи - одиниця лічби грошей, дорівнювала 25 копійкам.

Осьмак – міра об'єму сипучих речовин і меду. Одна осьмачка означала 1 відро сипучих речовин або меду.

Четверть (по-московськи) — офіційно 6 пудів.

Четверик - це одна восьма четверті.

Примітно, що в документах Переписної книги в окремих випадках вживалася назва Канатоп. Очевидно це залежало від рівня грамотності людини — переписувача. Щодо самої назви села, її походження, то тут можна дещо поміркувати. Є підстави висунути ще одну версію її з'яви. Цілком ймовірно, що назва утворилась від слів « коноплі тіпати» або «коноплі топити». Не могли на той час люди обходитись без вирощування конопель. Вони використовувались для виготовлення одягу, вірвовок, рибальських сіток тощо. Точніше волокно з них. А щоб одержати таку сировину, застосовувалась певна технологія - достатньо проста. Соломку конопель топили (вимочували) у воді, потім, висушивши, тіпали (тріпали), щоб позбутися костриці. Можливо людину, яка топила соломку у воді, називали конотопом. З насіння конопель виготовлялась олія - надзвичайно цінний продукт і ліки. Треба тут нагадати, що коноплі у Конотопі (та й не тільки) вирощували ще не так давно - у першій половині двадцятого століття. З винаходом синтетики відпала потреба в коноплях.

Дещо сумнівною є версія походження назви села від слів « коні топились». Кінь для людини в давню пору був надзвичайно дорогою твариною. Можливо, десь у ближніх болотах був випадок, що кінь застряв у баговинні і загинув. Але один чи кілька випадків таких не могли бути визначальними. Щоправда, могли топитись у болотах при набігах половецькі чи татарські коні. Але про це нема доказів чи письмових свідчень. Отож доводиться вдаватися до версій різного типу.

До 20-х років ХУІІ століття існувала так звана посошна система оподаткування, при якій бралась за основу площа орної землі. Але при ній багатьом селянам вдавалось уникати податків. Тому згодом московський уряд замінив її подворною системою, при якій враховувалась у дворі кількість тяглоздатних селян і кількість дворів жителів різних соціальних груп – «пахотных», «промышленных» чи «бобылей». Бобилями називали малосімейних, одиноких селян, які не мали ні кола ні двора. Прогодовували вони себе за рахунок ремесла чи промислів, жили вони по чужих дворах. Це були й геть збіднілі селяни. Ось чому у Переписній книзі видно таку диференціацію. Читаючи записи, не слід вважати, що в Конотопі того часу жило лише три людини. В середньому в дворі було по 5-7 чоловік (дружина, діти). У селі могли бути ще й служилі люди (їх ще називали державними), які звільнялись від податків. Вони повинні бути завжди готовими йти у військо, екіпірувавши свого коня всім необхідним.

Згодом було запроваджене подушне оподаткування.

ГЕТЬМАНЩИНА, КОНОТОП

У 1654 році Гетьманщина увійшла до складу Московської держави. Того ж року українські козаки і покозачена шляхта та міщанство присягали на вірність царю Олексію Михайловичу. Піддані вписувались у присяжні книги у кожному населеному пункті. Відображались належність до стану, ранг, ім'я та прізвище особи, яка присягала. За неграмотних козаків ставив підпис сотник або курінний отаман. За селян --віт. Вдруге присягали у лютому 1676 році - на вірність царю Федору Олексійовичу.

Московському царю Петру Олексійовичу (Петру 1) козаки присягали на вірність у 1718 році. Церемонія ця була урочистою і відбувалася за церковними канонами. Козацька старшина Седнівської сотні давала присягу у Чернігівській церкві Преображення Господнього. Оскільки товариство козаків у Конотопі було малочисленним, то у відповідності зі запорізьким статутом воно входило у Дирчинський курінь. У Дирчині на той час вже діяв храм Покрови Богородиці, де відправляв службу піп Петро Назарович. Сам він та козаки Дирчинського куреня і з ними конотопський отаман Олексій Панченко, козаки Степан Павленко, Микола Силенко і Симон Гайдученко, а також віт Конотопу Іван Кондратенко та Назар Отрущенко присягали на вірність царю у Чернігівській соборній церкві, про що є запис у присяжній книзі. За неграмотних козаків поставив підпис протопіп церкви Андрій Захарович Самбирович. Подаємо нижче список присяжних Конотопу (за сучасним правописом, але зі збереженням напису тодішніх імен та прізвищ).

КОЗАКИ

Андрій Дяговець, Ничипір Бобень, Конон Копил, Іван Мовчун, Савка Панків зять, Опанас Гайдученко, Матвій Костюченко, Пархум Гапоненко, Нестор Дяговець, Петро Дяговець, Пилип Олес, Андрій Гайдук, Мехед Гапоненко, Павел Лошук, Василь Лошук,

ПОСПОЛИТИ

Гаврило Гармашенко, Павел Стародубченко, Харко Рощина, Мирун Щербиненко, Грицько Марченко, Остап Шевченко, Микита Лосенок, Гаврило Федоренко.

У другій половині 17 століття ряд населених пунктів, як і входили до Седнівської сотні, відійшли до Городнянського повіту, серед них - с.Конотоп, с.Макишин, с.Дирчин, с.Клочків, с.Стара Рудня та Хотунічі. А наприкінці 18 століття і містечко Седнів стало частиною цього повіту.

Друга половина 18 століття в історії характеризується багатьма короткочасними війнами за прикордонні території. До Гетьманщини було приєднано окремі населені пункти на півночі. У 1676 році турецький султан вирушив у похід на Київ, але під Чигирином потерпів поразку. А в 1679 році турецькі і татарські загони з'явилися вже й на Лівобережжі Дніпра, геть зруйнувавши Козелець і Носівку. За час російсько-турецької війни загинуло багато козаків Чернігівського полку, зокрема й Седнівської та Городнянської сотень. На жаль, із списку загиблих вже не визначити

хто з них був із Конотопа чи із Дирчина. Невідомі герої залишаються героями.

У кінці 18 століття дещо посилювалось промислове виробництво, у Конотопі ж -- переважно винокурне. Але воно було настільки дрібним, що не визначало спеціалізації. У селянських дворах переважало прядіння вовни, переробка льону, пошиття одягу, на водяних млинах -- борошномельне виробництво, сукновальні. Все було у володінні заможних людей -- полкових урядовців, козацької старшини і тих, хто мав заслуги у військових походах. Саме таких гетьман Мазепа щедро наділяв землями, слободами та сільцями. Історія донесла імена цих людей - А. Барковського, В. Лизогуба, С. Бутовича, К. Фридрикевича та інших. Їх володіння переходили у спадок дітям, що створювало надійність і перспективу для розвитку місцевого виробництва. Більшість населення було залежним від них, воно нещадно експлуатувалось, було геть неписьменним і безправним.

У 1782 році було утворене Чернігівське намісництво. А вже через 15 років воно було ліквідоване. Після адмінреформи утворилась Малоросійська губернія. Згодом із неї виділились дві губернії-- Чернігівська і Полтавська. У Чернігівську входило 12 повітів, у тому числі й Городницький (Городнянський).

З КОЗАЦЬКОЇ ВОЛІ У ПОЛКОВОМУ СТРОЮ

Козацькі повстання, що відбулися у 1630--1648 роках на Правобережжі Дніпра, поступово перекинулися на Лівобережжя і охопили всю Чернігівщину. Набрив розмаху антипольський рух. Богдан Хмельницький після Зборівського договору 1649 року почав роботу по формуванню нової адміністративної структури на визволеній території. Замість воєводств утворюються полки -- відповідно до військово-мобілізаційних потреб. На лівому березі Дніпра було створено 10 таких, серед них і Чернігівський.

Полк цей ділився на сотні - переважно по 20 таких. Кожна сотня, у тому числі й Седнівська, яка утворилась, складалась із куренів, які могли об'єднувати й кілька поселень. Сотнею керував сотник, хорунжий, писар та осавул. Найнижчою сходинкою управління був курінний отаман, якому й підкорялись козаки. А селяни та інші верстви населення були вимушені підкорятись війту. Майже всі посади в такій системі були виборними, але затверджувались офіційно гетьманом. Деревня Конотоп входила до Дирчинського куреня. Сільським отаманом тут був у 1676 році Луцик Гайдученко, після нього з 1718 року - Олексій Панченко. У 1732 році тут проживало 15 козаків і 3 їх підсусідки.

У цей період під наглядом царського воєводи у полку населенню повертались попередні «права і вольності». У 1657 році чернігівський полковник Іван Абрамович дозволив осадити слободу на урочищі і сільці Московському, що між Пекурівкою і Конотопом, служилому шляхтичу Івану (Яну) Войцеховичу. Цей шляхтич володів і слободою Дібровне. Та не тільки за дозволом відбувався цей процес. Більш-менш заможні козаки захоплювали землі самовільно. І чини до цього вдавались. Відомо з

документів, що значковий товариш Чернігівського полку седнівський сотник Іван Римша захопив самовільно, але вимушений був повернути пасинку значкового товариша Степана Леонтовича – Григорію Фридрикевичу деревні Конотоп і Смяч Седнівської та деревню Хрипковець Городнянської сотень. Самому ж батьку Григорія -- Криштофу Самійловичу Фридрикевичу - сотнику седнівському були передані маєтності у Седневі, деревнях Смяч, Хрипковець та Конотопі, якими володіли чернігівські полковники. На ці дії був відповідний універсал, підписаний гетьманом Мазепою.

Після смерті Криштофа Самойловича його вдова Катерина Богданівна вийшла заміж за полкового хорунжого Степана Леонтовича. Він мав у Конотопі шинок, 18 посполитих, а дружина мала 9 ґрунтових і 4 городніх селян. Пізніше все це перейшло до сина Григорія Фридрикевича - військового канцеляриста, бунчукового товариша. У 1766 році йому належали 28 хат. Його дружиною була Феодосія Степанівна Томара - дочка переяславського полковника. Тут треба зазначити, що в період Гетьманщини вихідці з іменитих родів укладали міжродові шлюби ймовірно за народним принципом - знайся кінь з конем, а віл з волом, Саме в цей період сформувалися чимало знатних родів - урядовців, старшинських і рангових чинів. Назвемо кілька з них, які заволоділи великими земельними угіддями на території Городнянського і Чернігівського повітів. Це Войцехов, Бутовичі, Фридрикевичі, Бороздни, Коробки, Калиновські, Хвощі, Лизогуби, Милорадовичі. Не обходилося без їх свавільних дій - самозахоплення сіножатей, лісу і слобод. І не завжди допомагали гетьманські універсали. Власники маєтностей часто змінювалися. Відбувався і розподіл родової власності.

А чим володів конотопський отаман? Олексій Панченко, козак дирчинського куреня, мав двір з садибою на дві четверті, сіножать на 5 мірних возів, одного коня і одного вола. Тут треба пояснити вживані величини. Четверть (четверик) становив 0,66 гектара. Один мірний віз –це віз, що вмщував 5 копиць сіна. У різних регіонах ці міри були різними.

Курені фактично обслуговували урядовців Чернігівського полку, виконували всі їх накази. Це обслуговування полягало в тому, щоб забезпечити потреби полку і гетьманського двору. Як свідчить документ «Генеральне слідство про маєтності Чернігівського полку» (1729 – 1730 р.р.) у Конотопі, деревні при р. Снові та р. Великий Конотоп, у володінні чернігівських полковників було 12 дворів. Цей документ подає і ось такі статистичні дані. Протягом року посполиті Конотопу повинні були віддати:

осенщини грошової золотих - 45 і 1 гривню,

курей -- 35,

яць (пультрет коп) –225,

мотків -- 10,

горіхів за всякого по 1 гарнцю,

хмелю четвериків - 9.

Пахарних людей - п'ять.

Осенщиною називали частину врожаю, яку віддавали селяни натурою або за бажанням власника грошима. Розмір її залежав від кількості

робочої худоби, а також від волі власника. Гарнець -- це старовинна російська одиниця виміру сипучих речовин (жита, крупи, борошна), 1 гарнець - це одна четверта частина відра.

Поступово у козацькому середовищі вирізились окремі групи людей, які виконували спеціальні завдання. Серед них слід назвати бобровників і стрільців. Вони існували переважно у селах, де були сприятливі умови. Бобровники ловили видр, бобрів, куниць та іншу звірину, чиє хутро йшло до державного скарбу. Стрільці теж полювали на дичину, але вона була призначена для гетьмана і царя. У ті часи в Гетьманщині хабарництво було дуже поширеним. Бобровники і стрільці на місцях фактично нікому не підкорялись, вони були звільнені від сплати податків, але мусили платити промисловий податок. Кожен бобровник повинен був здати за рік на потреби війська 20 видр і 10 бобрів. Стрільці ж полювали на лосів, кіз, зайців, куріпок -- переважно в холодну пору року. Трофейну дичину вони доставляли до двору полковника або гетьмана. У Седнівській сотні налічувалось 37 стрільців. Козаки не були стабільною категорією людей у Конотопі. Основну кількість становили посполиті (селяни). Після визволення від польської шляхти вони поступово потрапляють у залежність від козацької і полкової старшини. Серед селян виділялися й окремі групи -- так звані вільні селяни. У Конотопі, особливо у селах навколо нього, досить активно розвивалося ремісництво. Були ткачі, шевці, ковалі, бондарі, мельники. Наростало винокуріння, але ним займалися переважно козаки, Селянам дозволялося виготовляти горілку лише на весілля та похорони. З однієї осьмачки борошна (341 кг) можна було вигнати майже 8 відер горілки. Торгувати нею було набагато вигідніше, ніж зерном, бо воно коштувало дешево. Ефективним було бортництво. Борошно конотопці виготовляли в основному, користуючись послугами дирчинських мірошників, віддаючи за це певний мірчук. У селі були поширені ручні жорна, ступи для переробки зерна. Окремі люди займались виготовленням дьогтю, вичинкою шкур.

У період визвольної війни з 1648 року населення краю активно покозачилось. Немало селян Конотопу поповнили ряди козацького товариства, одержавши певні привілеї. Але в цей період був і зворотній процес. Козаки, яким набридла військова служба, поступово повертали свій селянський статус. Тому козацькі старшини примушували їх записуватись у піддані. Якщо реєстрові козаки були зобов'язані відбувати військову службу, то піддані в разі потреби залучались до війська за добровільною згодою.

Козацтво в цей період було основною соціальною і владною категорією. Воно становило фундамент тодішньої держави. Проте воно теж не було однорідним і складалось з козацької старшини - генеральної, полкової, сотенної і рядових козаків. Старшинська верхівка мала солідні привілеї і права. За виконання своїх обов'язків вона одержувала рангові маєтності і землі. Полковнику, наприклад, надавались 400 селянських дворів, сотнику -- 30. Верхівка не упускала можливості прихопити вільні землі та ще й передати їх у спадок родині. В Конотопі не було старшин

і полковників. Землями та селянськими дворами володіла чернігівська урядова еліта.

За даними ревізії Чернігівського полку від 1732 року, яка охопила козацьке і селянське населення, у Конотопі налічувалось 18 козацьких і стільки ж дворів посполитих. Принагідно тут подати список їх власників, який зафіксував і стан заможності. Тоді в селі було (козацькі двори) :

4 ґрунтових двори, господарями яких були Максим Меланенко, Стефан Павленко, Охрім Силенко і Петро Дяговець; 4 малогрунтових двори, в яких господарювали Семен Копил, Сава Кидко, Савоста Гайдук і Тимох Савченко; 7 бідних дворів, де господарювали Тимох Бобень, Герасим Панченко, Семен Гайдук, Леско Гайдук, Парфен Гапоненко, Матвій Костюченко та Параска Мехуда; 3 двори підсусідків --- Якова Дяговця, Пилипа Алесика та Василя Валюка.

Підсусідками ставали селяни або козаки, які продавали чи покидали свої ґрунти і поселялись у вільних хатах панів чи козаків. Тобто ставали їх підсусідами. Вони платили за помешкання або відробляли і жили за рахунок вільних заробітків. Згодом і їх почали обкладати податками.

(Тут і далі робимо перелік імен та прізвищ з давніх історичних документів для того, щоб теперішні жителі Конотопу могли по можливості простежити свої родоводи чи співставити прізвища із сучасними)

У реєстрі дворів посполитих записані: Кґрунтові—Грицько Рощиненко, Лаврін Грабовець, Андрій Рощиненко, Назар Отрощенко, Грицько Марченко, Матвій Рощиненко, Григорій Марченко, Остап Кондратенко та Матвій Германенко; малогрунтові : Гаврило Германенко, Трохим Атрощенко, Мирон Щербиненко, Конон Коротченко, Павло Стародубець та Гаврило Федоренко ; убогі : Василь Харченко, Онопрей Кондратенко та Євхимія Ювиха.

Посполиті були підданими значкового товариша Степана Леонтовича. Він також мав таких 11 дворів у Хрипівці та ще 5 підсусідків і 31 двір у Смячі. Найбільше дворів посполитих було у бунчукового товариша Чернігівського полку Семена Лизогуба -- 971 двір. Підданими генерального обозного Якова Лизогуба були 273 двори. Вони примушували підданих селян виконувати різні повинності. І не тільки селян, а й козаків, що викликало невдоволення. Тому часто-густо вони покидали осідлі місця. Зубожіння їх зростало і вони вимушені відмовлялись від військової служби. У 1735 році відповідно до реформи козаків поділили на виборних, які ще несли службу і користувались давніми правами, і підпомічників, які проряджали виборних у походи і ще могли сплачувати податки.

Доречним тут буде таке порівняння. У Макишині того часу налічувалось 96 козацьких дворів, 11 підсусідків і 48 дворів посполитих. А в Дирчині - 11 козацьких, 5 підсусідків та 30 дворів посполитих. У Седнівській сотні село Макишин було найбільш покозаченим.

Освічених людей у селі було дуже мало - фактично одиниці. Грамоті навчали переважно дітей козацької старшини. Але таких сімей у селі не було. І все ж були певні можливості наймати « домашніх » учителів з Седнева чи віддавати їх безпосередньо туди у церковно—приходську

школу або пізніше вже до дяка у Дирчинську церкву. При гетьмані К. Розумовському відкриті козацькі школи, але діяли вони теж при церквах, навчали дітей священики - піп, паламар, які були більш-менш грамотними. Одержавши в них початкову освіту, за бажанням батьків дітей віддавали в колегіум у Чернігів. Навчалися там переважно хлопчики. Значну освіченість у села принесли мандрівні дяки, які наймались навчати дітей.

Реєстр полку зафіксував таку статистику: у Седнівській сотні було 24 шинки, 15 шкіл і 9 шпиталів. Була школа у Дирчині і шинок козака Назара Марченка-- сільського отамана. Про такі заклади, окрім шинка, у Конотопі ніде згадки нема.

Кількість козаків не була постійною, бо велися війни, здійснювались далекі походи, з яких не всі вояки повертались додому. Тому їх господарства часто розорялися, а вдови доживали свого віку у монастирях. Життя було нелегким. Досить частими були неврожаї, бо обробити досконало ґрунти сохою було неможливо. Плужна оранка ще тільки починалась та й не всюди. Косили людей часті епідемії хвороб, шпиталі були не в кожному селі, а знахарі не завжди могли відновити людям здоров'я.

У ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ 1812 РОКУ

Початок 19 століття був для Росії досить не мирним. Нова війна з Туреччиною, потім наполеонівська навала 1812 року, повстання декабристів, згодом повстання у Польщі. Всі ці події лягли великим тягарем на Малоросію. Резонне питання – чи брали наші жителі, в тому числі й Конотопу у війні з наполеонівськими загарбниками? Вітчизняна війна 1812 року героїчними сторінками вписана в історію. На жаль, ми знаємо зовсім мало імен земляків, які захищали рідну землю. Не збереглося багато документів в анналах історії. А можливо їх ще треба знайти. Але відомо, що на заклик царя Олександра I Чернігівщина відгукнулася одразу. Було сформовано 6 регулярних козацьких кінних і 8 піхотних полків, серед них і Городнянський, та народне ополчення з 1841 осіб. Було зібрано 25829 карбованців 25 копійок, виділено понад 220 возів і 50 хур, багато коней. Поміщики в ополчення відправляли по одній людині із 15 кріпаків. Вони самі собі робили зброю—шаблі із кіс, рогатини із дерев. Козацькі курені поставляли екіпірованими і озброєними по одному козаку із сотні. Було створене і кінне дворянське ополчення. Наполеонівські війська не були на Чернігівщині. Вона приймала біженців з Білорусії. Наші захисники були в обороні на важливій прикордонній ділянці — в Добрянці та Кусеях, куди все ж проникали окремі наполеонівські загони. Їх своєчасно нейтралізували.

Чернігівське ополчення було найбільшим на тогочасній Україні, воно разом з регулярними військами перекрило вторгнення чужинців з боку Могильовської і Смоленської губерній. Чернігівські козаки і ополченці добивали ворога на старому Смоленському шляху, гнали його аж до Парижа. За хоробрість і героїзм 34 козаки були нагороджені Знаком Воєнного Ордена, який згодом офіційно назвали Георгієвським. Корнет кірасирського полку І.І. Лизогуб був відзначений золотою шаблею.

Відомо, що козак Сиволоб із Хоробич воював у партизанському загоні Дениса Давидова і благополучно повернувся додому. У Чернігівському історичному музеї зберігається його самовар, який був з ним на війні. Підкреслю ще одне. Чернігівським полкам було надано українського характеру. Таку ідею і проект їх організації подав сенатор Михайло Миклашевський - людина, чиє прізвище назавжди вписане в історію Городнянщини.

НА ШЛЯХАХ РЕФОРМИ

Після війни з наполеонівськими військами подальші роки 19 століття ознаменовані певним економічним піднесенням. Але вже в середині століття загострилися протиріччя на селі. Цар Олександр II, немов відчуваючи соціальний вибух, вимушений був у 1861 році провести земельну реформу. Його Височайший Маніфест (від 19 лютого 1861 року) про звільнення селян від кріпосницької залежності конотопські жителі слухали у церкві Покрови Богородиці, що в с. Великому Дирчині. Тут після оголошення маніфесту було відправлено молебень за здоров'я Государя і всього царського дому. Церкву у Конотопі було побудовано у 1887 році -- на кошти козаків, пожертвування прихожан і допомогу чернігівського єпархіального відомства. У 1900 році при церкві відкрилась школа для дітей жителів села. Досі ж з навчанням були проблеми Ні седнівські училища, ні мандрівні дяки не задовольняли повністю конотопців у здобутті освіти. У селі були грамотними лише окремі люди.

У пореформенні роки село часто страждало від епідемій різних хвороб, були й «голодні» роки. Неврожаї змушували селян покидати рідні місця. Особливого горя завдав так званий в історії «цар- голод». У пошуках кращого життя чимало конотопських сімей виїхали у Приморський край.

Перша чверть ХХ століття, як відомо, позначена світовою війною, двома революціями, падінням царизму і громадянською війною. У Конотопі, як і повсюдно у Городнянському повіті, радянську владу було встановлено у грудні 1917 року. Жителі села з острахом переживали початок перемін. Але серйозного опору, як і цілковитого схвалення нового порядку, не було. Були різні зібрання, дискусії і суперечки з приводу тих чи інших подій. Нестабільність політичної ситуації позначалась на правопорядку. Почастішали крадіжки майна, самовільне захоплення землі тощо. З остаточною перевагою більшовиків ситуація в селі увійшла у відносно спокійне русло. На жаль, архівні документи, що збереглися, не доносять нам імена конотопців, які брали участь у становленні нової влади, а також тих, хто чинив їй шалений опір. В архіві вдалось знайти інформацію про Лапу Миколу Кіндратовича, 1893 року народження, українця, селянина, з початковою освітою. Він був заарештований 30 серпня 1920 року за проведення антирадянської агітації. Але вже 7 березня 1921 року був звільнений з підпискою про невиїзд. Справу проти нього було припинено. Реабілітований 15 лютого 1999 року. Це була політична репресія. Можливо єдина в Конотопі.

ПІД ПРОВОДОМ ПАРТІЇ

У 1929 році в селі організувалось колективне господарство – ТСОЗ (товариство спільного обробітку землі). Виникло воно в серйозній боротьбі нового зі старим. Заможні жителі ніяк не хотіли вступати у товариство, тим більше робити свій вклад. Але поступово воно збільшувалось чисельно. Організаторами його виступила молодь -- так звані активісти села. Вже через два роки ТСОЗ було реорганізовано у колгосп, який назвали «Наше майбутнє». Комсомольська організація утворилась у 1925 році, а партійну -- комуністичну організацію було організовано у 1932 році. У 1939 році колективному господарству було присвоєно ім'я -- колгосп імені ХУ111 партз'їзду.

Голод 1931—1933 років жителі села пережили мужньо. Рятували людей від голодної смерті природні ресурси -- ягоди, гриби, річка з її рибними запасами. За свідченнями старожилів від недоїдання померло 5 жителів.

Німецько-фашистські війська окупували село у серпні-вересні 1941 року. На фронтах Великої Вітчизняної війни з ворогом билися 219 конотопців, з них 40 були нагороджені орденами і медалями Союзу РСР. 133 конотопців загинули у війні. 24 вересня 1943 року село було визволене від ворогів. У 1966 році на честь воїнів, які загинули при визволенні села, збудували пам'ятник.

Період післявоєнної відбудови зруйнованого німецько-фашистськими загарбниками села у Конотопі був етапом згуртування і єдності сил навколо ідеї відродження. У наполегливій праці крок за кроком жителі домагалися успіхів. Сприяло розвитку ініціативи та пошуку ефективних методів праці соціалістичне змагання, яке розвивала партійна організація. Колгосп став основним виробничим підприємством, він фактично об'єднував усіх працездатних у селі. Поступово зростали врожаї зернових культур, розвивалась тваринницька галузь, зміцнювалась економіка. У 1963 році було впроваджено грошову оплату праці. Держава постійно підтримувала село технікою -- переважно через машино—тракторні станції (МТС). Однак був великий тиск на приватні господарства шляхом податків – як натуральних і грошових. У таких умовах колгосп у Конотопі успішно виконував державні плани поставок сільгосппродукції. Вдосконалення партійного керівництва народним господарством з кожним роком приносило позитивні результати. Особлива увага надавалася керівним кадрам. У Конотопі досі пам'ятають фронтовика голову колгоспу С.В. Костирка, який працював у післявоєнний період. 23 роки очолював конотопський колгосп місцевий житель села Ф.Л. Савченко -- з 1970 по 1993 роки. Це був період стабільного розвитку виробництва тваринницької продукції, зернових культур і особливо льоноволокна. Завдяки умілій організації вдалось перебудувати всі виробничі приміщення і побудувати школу, клуб, дитсадок, а також котельню, свердловину та інші об'єкти. У мене зберігся диктофонний запис інтерв'ю з колишнім головою колгоспу Ф.Л. Савченком, зроблений у 2010 році. Долучаю його окремим аудіо файлом.

Колгосп працював. Багато рядових трудівників були відзначені державними нагородами. Ф.Л. Савченка удостоїли орденом Трудового Червоного Прапора. На цих вже історичних знімках зафіксовано 2 рослинницькі ланки та членів будівельної бригади колгоспу.

У кінці 1997 року у зв'язку з роздержавленням на основі колгоспної власності виникло два фермерські господарства - «Хлібороб» та «Вільна праця». Однак вони не задіяли всі трудові ресурси села. Молодь шукає собі роботу за межами села і навіть країни.

На цьому свій екскурс в новітню історію с. Конотоп я припиняю. І ось чому. На переломному етапі розвитку України багато що змінюється. Ще не визріла остаточна концепція оцінок радянського періоду. Піна, що накопилася на скрижалях історії за останні роки, стала отруйним варивом для молодих поколінь. Псевдопатріоти і лжеісторики, як і владні чини, взялися витравити із свідомості людей все святе і не святе, що було. Але з пісні слів не викинеш. Я не хочу йти по цій дорозі. У радянському суспільстві були справжня демократія і справжня свобода. Була спільна мета. Була двопартійна система - непорушний блок комуністів і безпартійних. Ми мали великі соціальні здобутки: безплатні медицину, освіту, житло і впевненість у завтрашньому дні. Що маємо тепер, ви, шановні читачі і дописувачі інтернету, бачите самі і, можливо, оцінюєте краще мене. Тож на цьому історичному екскурсі ставлю крапку. Тепер для вас - про людей - особистостей Конотопу, його земляків, з якими доводилось зустрічатись, про пам'ятні події, які разом з вами довелося пережити.

Такий катер з баржею доставляв по річці Снов у с.Конотоп різні вантажі. Тепер Снов уже не той...

БОГДАНІВ РІД

Життя людське не затихає, воно плине своїм руслом: хтось народжується, хтось помирає – невинний рух. І, мабуть, кожна людина інколи задумується про своє начало: з якого кореня мій росток, яка гілка зросла на ньому, а яка всохла. Чи ,може, шалені вітри її обламали? Себто, якого роду-племені ти?..

Добре відомий не тільки у Конотопі, а й у великій окрузі міський голова Городні Андрій Іванович Богдан – людина публічна – згодився сягнути у глибину свого роду. А до нього підключився й однофамілець (чи не родич бува?), воістину земляк – Микола Іванович Богдан, який нині очолює городнянський курінь славного своїми ділами Чернігівського земляцтва у Києві.

Зі своїх життєвих висот вони подумки – сходинка за сходинкою рушили углиб, до витоків свого роду. І було приємно згадати їм відоме і почуте колись від діда-прадіда чи бабусі-прабабусі, та й почерпнуте з інших джерел.

Кожен рід – то вже історія, яку не перепишеш, хіба що вивернеш, як це роблять окремі сучасні мастаки. Імена, події, поживклі реліквії-фотознімки і навіть згорблені хрести на кладовищі... Слухалось про все це з цікавістю. Думалось про минуле. Який він, Богданів рід?

ВІД ЙОСИПА ДО АНДРІЯ

Кожна нитка родоводу плететься попарно.

Андрій Іванович Богдан почав з переказів. Дійшла до нас, каже він, переповідь про збіглого козака Богдана, який прибився у село невідомо як та й

оселився тут назавжди. В які це було часи – хтозна. Ймовірно, під час польського владарювання, а може й після.

Андрій Іванович достеменно знає, що по материнській лінії був у нього прапрадід Йосип Богдан, у якого було 5 синів – Роман, Іван, Гнат, Опанас та Феофан. Іван Йосипович, себто прадід Андрія Івановича, з дружиною Сімклетою Назарівною – за дівочим прізвищем Манжола, виростили п'ятеро дітей – Ганну, Павла, Івана, Ольгу та Петра. Всі вони свої будинки будували поруч, а потім і їх діти – на одній вулиці.

Звичайно, шляхи їхні розійшлися і нащадків теж. Ганна Іванівна вийшла заміж за Петра Петровича Ляповку, у них народилася дочка Надія. З часом Надія одружилась з Іваном Андрійовичем Богданом. Відтоді материнська нитка сплелась з батьківською лінією Богданів.

– Надія Петрівна і Іван Андрійович – це мої батьки. Крім мене, у них ще дочка Ольга – найстарша з нас і син Василь.

Небезінтересно, що в роду шанують своїх предків. Треба думати, що наймолодшого Андрія батьки назвали цим іменем на честь діда Андрія, себто батькового батька. По цій родовій гілці співрозмовник назвав ще прадіда Романа Максимовича Богдана. Глибше слід вже не проглядається. Щось забуто або загублено в людській пам'яті.

– Ймовірно, що в тих іменах починалась нова гілка Богданів, – зробив свій висновок Микола Іванович Богдан, який уважно вислуховував розповідь земляка. – Відшукати в церковних метричних книгах інформацію про це поки що не вдалося. Але роботу в архівах я не припиняю. Богданів рід був, є і буде.

Вулиця імені Богдана Хмельницького

У Конотопській сільраді офіційно присвоєні назви вулицям і провулкам. Не всі ці ймення прижилися і ними користуються жителі села. В обиході ще вживаються і старі назви, які інколи ніхто офіційно не присвоював. Як правило, вони виникли упродовж тривалого часу за прізвищами чи прізвиськами тих людей, що живуть там, або за ознаками місцевості. Але вулиця Богдана Хмельницького свою назву одержала офіційно. Одне, що на честь видатного гетьмана України, визволителя від польської шляхти, а друге – треба думати, що так тому, що в Конотопі живе здавна рід Богданів.

Примітне і гарно утворене ім'я Богдан давно стало прізвищем, яке носять представники цілого роду Богданів. До речі, утворене немов до честі села.

На вулиці Богдана Хмельницького ще не так давно жило 15 сімей. Тепер 13. До того ж окремі будинки порожні, стежки до них заростають, подих злих вітрів залишає свої сліди і в Конотопі – селі, яке здавна відзначалось у Городнянському районі своєю стабільністю, спокоєм, працелюбністю його жителів, а звідси й заможністю.

На цій вулиці живе сім'я Василя Івановича і Наталії Василівни Богданів. Як і належить сину з дружиною, вони взяли до себе жити і турбуються про 81-річного батька – Івана Андрійовича Богдана, який рано зостався вдівцем. Його дружина Надія Петрівна, себто мати вже згадуваних Ольги, Василя і Андрія, померла 20 років тому. Іван Андрійович вийшов на пенсію з Городнянської житлово-експлуатаційної дільниці, де працював. Людина він грамотна, за професією будівельник. У свій час жителі Конотопу доручали йому

очільництво у виборчих комісіях, у яких він виправдовував їх довір'я і гідність роду Богданів.

Ну, а хіба не достойні цього роду, цього прізвища, яке Бог дав, його діти – нащадки чи спадкоємці?

Ольга Іванівна вчителювала у сусідній Великодирчинській школі. Мовник за фахом. Працювала до тих пір, поки не «оптимізували» шкільну освіту в районі. Школу у Великому Дирчині закрили, дітей підвозять вчитися у село Смичин – там базова (опорна) школа. Ольгу Іванівну такі обставин змусили достроково йти на пенсію. «Тепер вона законний пенсіонер», – чи то всерйоз чи жартує її син Микола Федосійович Силенко. Він – знана в Городнянському районі людина, бо ще недавно був найвищою посадовою особою – очолював райдержадміністрацію.

«Раювати на такій посаді не довелось, – так коротко оцінює він сутність роботи. – Там треба під гору плуга тягти. Та ще й вола поганяють зусібч».

Так сталося, що «богданівська» нитка Ольги переплелась з ниткою роду її судженого Федосія Силенка – теж педагога. На посаді директора він віддав Великодирчинській школі багато років. Діти в них зросли славні, достойні своїх батьків, які заклали в них на майбутнє і силу, і знання, і високу мораль.

Середній син Івана Андрійовича Василь вивчився на агронома і працював у місцевому колгоспі. Тепер фермер. Очолює господарство «Хлібороб», яке обробляє 450 гектарів землі. Двадцяти жителям тут є праця і зарплата.

У сім'ї Василя Івановича двоє дітей. Вже дорослі. На своїх хлібах. Дочка Тетяна вже заміжня. Син Сергій – учителює. Обоє живуть у Чернігові.

Тепер про Андрія Івановича Богдана. Його характеризують багато життєвих обставин. Але є визначальні. Після школи його шлях проліг на Київ, де закінчив Київський інженерно-будівельний інститут. Спершу молодий спеціаліст працював на заводі «Агат» у Городні, потім у Городнянському комунальному господарстві головним інженером. Не цурався важкої і не престижної роботи, цінував здібних виконавців, навчався спілкуватися з підлеглими, – а це справді наука, яку не всі розуміють, – і головне – у проблемних ситуаціях швидко приймав правильне рішення.

Ці та інші людські якості привели його на посаду міського голови Городні, жителі якої (та вже й приєднаних сіл) довіряють йому абсолютною більшістю. Андрія Івановича, як вмілого керівника, визнали і в області, у Києві, де обраний він до керівництва Асоціацією місцевого самоврядування регіональних міст.

Він мислить по-сучасному, із прицілом на далеку перспективу, знає що і як робити. Городня і села, з яких утворилась територіальна громада, тепер живуть активно, набирають потенціалу. В центрі – міський голова А.І.Богдан, який у розквіті життєвих і творчих сил.

Зустрілися два Бó гдани – фермер Василь Іванович та земляк-киянин Микола Іванович.

Шлях на Київ

У пошуках потрібної інформації Миколі Івановичу Богдану – конотопському киянину (і так його можна величати) довелось погортати багато архівних документів. Глибоко у свій рід ще не вдалось зануритись. Але дещо невідоме варто тут обнародувати.

У метричних книгах повітового міста Городні зустрічаються такі прізвища уродженців і жителів села Конотоп: Атрошенко (Атрощенко), Буряк, Гайдук (Гайдуков), Гробовець, Пархоменко, Савченко. Тут треба зауважити, що деякі з цих прізвищ є в сучасному селі. Правда, окремі з певною трансформацією, як то Гробовець – порівняйте Грабовець. Але натрапити на прізвище Богдан не вдалось, хоч не думається що такого в кінці ХІХ століття у Конотопі не було.

Є обставини ,які треба взяти до уваги. По-перше, не збереглося багато парафіяльних церковних книг. Щоправда, книги церкви в ім'я Покрова Богородиці с. Великий Дирчин (18 і 19 ст.) таке прізвище зберегли. По-друге, адміністративні реформи, які проходили час від часу, нашкодили зберіганню документів. Наприклад, із заснуванням Чернігівської губернії у 1802 році було відновлено Городнянський (Городницький за тодішньою назвою) повіт. У 1850 році губернія ділилась на 12 округів, а округи на волості. У Городнянському окрузі було три волості: Ріпкинська, Хотівлянська і Хотуницька. У 1861 році після скасування кріпацтва під час чергової хвилі реформ у губернії було засновано 10 нових волостей державних селян і козаків. Серед трьох з них у Городнянському повіті – Тупичівська. Куди було віднесено село Конотоп – невідомо. Можливо, було у Хотуницькій волості виділено в окрему Староруднянську. Проблемою пошуку в архівах є і те, що багато документів зберігаються в Петербурзі, Москві, інших містах Росії. Не завжди й

інтернет допомагає. Подивитися б документи, в яких зафіксовано село Конотоп? Часто в архівах його плутають з однойменним містечком в Сумській області. Не завжди встановиш, про який населений пункт йдеться.

Микола Іванович впевнений, що архівні пошуки дадуть свої результати. Як і те, що гіллясте дерево Богданів пішло з одного кореня. У певний час на цьому дереві «щепились» молоді пагони з інших родів. І так було завжди.

Микола Іванович Богдан вже на пенсії. Більше вільного часу стало у нього і для архівів і взагалі для громадської роботи. Залюбки проводить заслужений відпочинок і на дачі, що тулиться до Дніпра. Ця річка навіює йому Снов нелегкого дитинства. Київський шлях у нього почався з рідного Конотопу.

Народився М.І. Богдан 18 травня 1950 року в сім'ї колгоспників. Учився в рідній Конотопській восьмирічній, а середню освіту здобував у Дібрівненській школі. Потім була строкова військова служба. У 1977 році закінчив Київський політехнічний інститут за фахом інженер—електрик. З того часу й почалась активна трудова діяльність. Працював спочатку інженером в інституті «Укрдіпроводгосп», потім на посадах старшого інженера, керівника сектору, начальника відділу, начальника управління енергозбереження, механізації та охорони праці Мінводгоспу України. Зміст роботи його захоплював. А займався він питаннями електропідстанцій, ліній електропередач та зв'язку для забезпечення роботи насосних станцій меліоративних систем.

М.І. Богдан (п'ятий зліва) з будівельниками та експлуатаційниками Мирнівської вітроелектростанції.

Незабутньою і ефективною була робота в групі розробників Комплексної програми будівництва вітроелектростанцій в Україні на 1997-2010 роки. За його безпосередньої участі були споруджені дві вітроелектростанції в Криму – Мирнівська та Прісноводненська.

Брав участь він і в розробці програм використання альтернативних джерел енергії та впровадженню проектів по цій проблемі.

У 2007 році М.І.Богдана призначили директором департаменту альтернативних джерел енергії Національного агентства з питань ефективного використання енергетичних ресурсів.

– Така нехитра особливість моєї роботи, – підкреслив Микола Іванович у своїй розповіді. – Я мало не половину трудового стажу провів у відрядженнях. – Бувало, що приїжджаю додому, а вже через день-другий треба їхати знову. Вирішував серйозні проблеми на споруджуваних об'єктах навіть у Киргизії. Мене загартувала молодість.

Справді, є в трудовій біографії Миколи Івановича окремі сторінки, овіяні молодечою романтикою. У 1972 році працював у Нижньовартівську на будівництві нафтородовища. А студентські роки які цікаві були! Особливо трудові канікули на півострові Таймир. Якщо на географічній карті провести олівцем лінії до міст, де довелося бути у службових відрядженнях, то буде мапа геть покреслена. Кожна лінія навіюватиме спогади про багатьох талановитих спеціалістів-інженерів, будівельників, виконробів, майстрів, експлуатаційників, з якими впроваджував наукові розробки. Оглянутися б назад, у минуле. Воно, як на долоні-чисте і прозоре. Полінійоване, професійно-незрадливе і подружнє. Микола Іванович у шлюбі з Валентиною Бельковою вже 36 років. Вона – уродженка Запоріжжя. Сім'я виростила двох дітей – дочку Ганну і сина Олександра. Діти закінчили політехнічний університет, живуть у Києві, мають свої сім'ї. Ганна – художник, хоч це не основна робота. Її картини продаються в Англії, США, інших країнах. Олександр, як і колись батьку, доводиться часто бувати у відрядженнях за кордоном. Він займається впровадженням ІТ-технологій. В обох молодих сім'ях є діти. Отже, рід Богданів розростається і в Києві.

Студент Микола Богдан на півострові Таймир

На основі архівних досліджень та співставлень метричних записів Микола Іванович зробив висновок про те, що приблизно у першій третині дев'ятнадцятого століття (1830 – 1835 рр.) жив у Конотопі козак Григорій Михайлович Богдан. У його сім'ї народились три сини – Ілля, Омелян та

Федір. Федір помер у дворічному віці, а старші виросли, створили свої сім'ї. Син Омелян козакував, він женився на дочці козака Луки Федоровича Терещенка Катерина зі Смичина. Від цього шлюбу у них було двоє дітей – дочка Олександра і син Іван. Іван одружився з Ганною Петрівною Кравець, у них згодом народилося троє синів --Микола, Федосій і Василь. Микола – це і є теперішній Микола Іванович Богдан. Його брат Федосій працював у Конотопі в колгоспі, потім переїхав жити в с.Смичин. Брат знається в токарській справі, до нього їдуть звідусіль за допомогою у ремонтних роботах. Наймолодший брат Василь, закінчивши профтехучилище, працював будівельником у Києві, але потім повернувся у рідне село, де аж до виходу на пенсію працював у колгоспі трактористом.

Схема генеалогічного роду М.І. Богдана (по батьківській лінії)

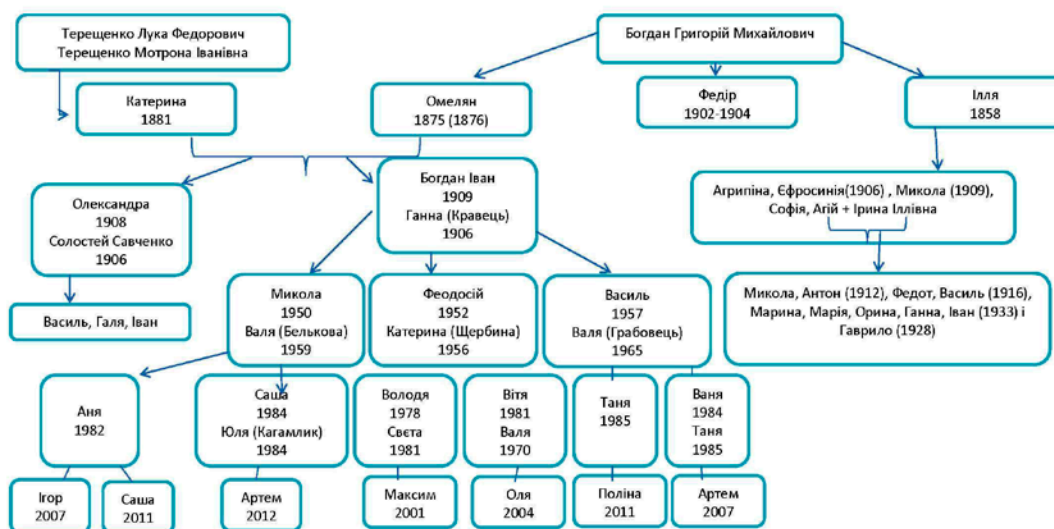
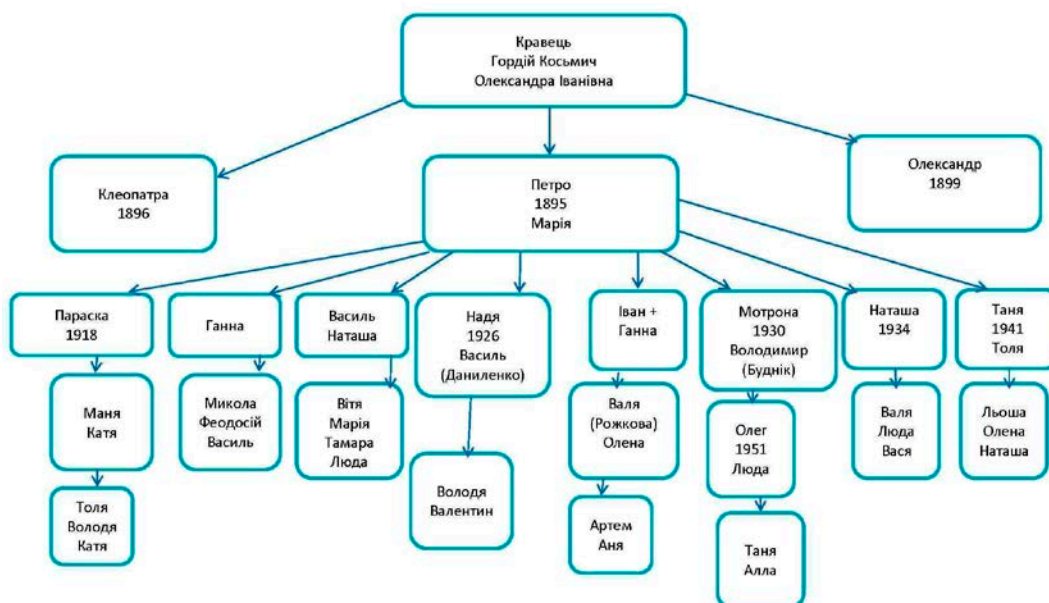

Схема генеалогічного роду М.І. Богдана (по материнській лінії)

Рід Богданів протягом майже трьох століть витримав випробування часом та різними життєвими обставинами. Так вже складалося, що в окремі періоди та епохи він то затухав, то, переплітаючись з іншими родами, відроджувався у нових поколіннях. Як і весь наш народ, він пережив війни, руїни, відбудову та інші етапи історії. У святій для нас Книзі пам'яті зафіксовано й немало конотопських прізвищ. Це воїни, які полягли у боях з ненависним фашизмом, який хотів підкорити наш народ. У сформованому алфавітному списку учасників Другої світової війни, які нагороджені орденами і медалями Союзу РСР, налічуємо 434 бійці з прізвищем Богдан Іван. 17 з них значаться з повним записом Богдан Іван Андрійович. На жаль, серед них вже важко знайти саме конотопську нитку родоводу. Мусимо самі зізнатися в тому, що ми усі вже давно завелика рідня. У цьому наша сила і незнищенність. Тож хай розростаються наші роди. Без роду нема й плоду. Без роду не буде й народу. Воістину це так. Тож єднаймося, родичаймося!

ПРИВІТ З ДАЛЕКОЇ АВСТРАЛІЇ

Скільки простих і не простих вихідців з Конотопу на виду у своїх земляків!

Свій шлях на Київ пройшла і Катерина Андріївна Ларченко (дівоче прізвище Андарал). Університет, аспірантура. Кандидат біологічних наук. Вона тривалий час працювала в Науково-дослідному інституті і водночас читала лекції студентам Київського державного університету. Захистила докторську дисертацію. У 1998 році за дослідження мутагенної дії нуклеїнових кислот і вірусів доктор біологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту фізіології рослин і генетики НАН України Ларченко Катерина Андріївна була удостоєна Державної премії України в галузі науки і техніки. Згодом життя завирувало так, що опинилась у далекій Австралії-- на поклик дочки-фармацевта. Де ви зараз, Катерино Андріївно? «Я там, у далекій Австралії,--чути її поважний голос через багато літ і зим. –Я не забула рідний Конотоп, своїх земляків, друзів і колишніх студентів. Не так давно прилітала на Україну, побувала в рідному селі. Які то були радісні і хвилюючі дні! Згадки про них додають мені життєвих сил і енергії».

Катерина Андріївна електронною поштою надіслала такого змісту лист:

Дорогі земляки!
Щиро вітаю вас з далекі Австралії
з Новими 2019 роками і Різдва Христовим.
Бажаю всім міцного здоров'я,
мирною неба і процвітання.
Люди нашої працьовиті, земля
благословенна. Твої надіїв наше
село Комотоп, Геркеївичину і село
Україну чудово природою, лісами,
луками, найкрасивішими річками
і озерами. Тут має коріння і,
незважаючи на відстань, рідна земля
завжди у моєму серці.

З повагою *в. Ларч*
07.01.2019 р.
Катерина Андріївна м. Перт
Ларченко (Андарал).

Отже, нашого цвіту по всьому світу. Нехай ніде не зів'януть наші
незабудки!

**Президент України Л.Д. Кучма вручає К.А. Ларченко
диплом і відзнаку лауреата Державної премії України;
Катерина Ларченко (Андарал) в молодості.**

К.А.Ларченко та її дочка - фармацевт Тетяна з сім'єю (чоловік – інженер,
син - студент університету) живуть у м. Перт – столиці штату Західна
Австралія. Це одне з найбільш ізольованих міст у світі. Воно вважається
одним із 9 найзручніших для життя міст світу. Тут здавна живе багато
європейців. Чимало і українців.

С. Конотоп. Сім'я Андаралів; дочка К.А. Ларченко Тетяна, яка люб'язно передала ці знімки з Австралії, на вулиці м. Перту.

Довідково: з Конотопу пішли у світ науки ще такі земляки: кандидат економічних наук М.Ф. Силенко, кандидат філософських наук В.О. Стародубець, В. Я. Ушак (на жаль, помер у 2018 році) і ... Нехай цей перелік продовжується.

НА КРАЙ СВІТУ

У тяжкі пореформенні часи (1883-1895р.р.) голод душив селянські сім'ї в кількох губерніях Російської імперії. Багато сімей з Чернігівщини вимушені були покинути насиджені рідні місця і переселитись далеко від рідної землі – у Приморський край, де були вільні землі. Обживались як хто міг, копали землянки, розробляли цілину, рубали ліс. За десятиліття з Городнянського повіту туди переселилась майже тисяча чоловік. Були серед них і конотопці. Сьогодні вже важко відшукати родові зв'язки. Дивом дивним збереглись окремі архівні фрагменти. Їх вдалось відшукати аж у Приморському краю. Це посімейний список переселенців з Чернігівщини у Південно-Уссурійський край. 1 березня 1886 року із Городнянського і Чернігівського повітів на пароплаві «Цариця» Російського товариства пароплавства і торгівлі з Одеси туди відправились 64 родини. За власний рахунок. В їх числі із с.Конотопу Хотуницької волості такі:

Ляповка Андрій—42 роки, його дружина Євламнія —40 р., їх діти : Давид—18 р., Віра—17р., Олександр—бр., Євдокія—2р.;

Брат Андрія Мойсей—50р., його дружина Харитина—49р., їх діти Денис—24р., і Секлета—21 р., дружина Дениса Гликерія і їх діти: Февронія—1 р. і Хома—1 місяць ;

Ляповка Матвій—45 р., його дружина Олена—35 р., їх діти: Парамон—17 р., Євламнія—16 р., Євдоким—8 р., Макар—2 р.

Водний шлях туди пролягав з Чорного у Середземне море, звідти понад Африкою через Індійське море в Тихий океан. Мало не пів земної кулі долали переселенці. Минало півроку і більше, поки вони добирались країн приморської землі. А вже звідти—річками до місць призначення.

Не всі витримували таке переселення. Люди гинули від хвороб ще на плаву, а згодом від виснажливої праці.

Нині далекосхідна географ нагадує про це переселення назвами заснованих там міст і сіл: Чернігівка, Новоніжин, Новохотунічи та інші. Для Конотопу це вже втрачена сторінка історії. Тут треба висловити тільки захоплення : он як далеко пролягали шляхи з нашого краю у незвідані світи! Сьогодні немало земляків шукають краще життя за кордоном: у Польщі, Італії, Чехії, Росії. Такий їх вибір. Молоде покоління, навчене досвідом минулого своїх батьків і дідів, проймається устремлінням побудувати краще життя, утвердитися в ньому.

I ВИШИТЕ МОЄ ЖИТТЯ ...

На віку, як на довгій ниві. На ньому всього було. І радощі, і біда. Лідії Павлівні Козловій 83 роки.. Одна з найстаріших жінок у Конотопі. З неспідробною радістю і бентежним хвилюванням згадує своє минуле життя. «Воно завжди зі мною. Оце як зайду в свою кімнату і погляну довкруг, то спомини іноді до сліз пробирають душу. Згадується, як і коли кожну вишивку готувала.»

Одразу й непросто збагнути жіночу пристрасть до вишивання. Воно для Лідії Павлівни очевидно було любов'ю і розрадою. Після школи десять років працювала у рільничій ланці місцевого колгоспу. Потім п'ять років доглядала свиней. А треба було—пішла на молочну ферму дояркою працювати. І там—чверть віку. Здавалося б, де той вільний час узяти для рукоділля жінці, яка на таких роботах була. Знаходила. Захопленню не зраджувала. Ось тільки горя/ой якого!/ довелося зазнати. Десятирічний син потонув у Снову. Чоловік передчасно помер. Мусила пережити все. Рубці навічно на жіночому серці, хоч скільки років вже минуло.

Живе одна. Яке–то здоров'я в такі літа? Зір та слух послабшали. Та вона не хоче про це вести мову. «Ні, навіть не збираюсь помирати,--всупереч таким думкам каже вона. — Мій дід прожив ледь не сто років. То що? Треба спішити жити!»

Лідія Павлівна охоче запрошує гостей у світлицю. Сюди вже й з телебачення приїздили. Бо й справді є що показати на весь світ. Кімната –наче виставковий зал ,гарно убрана вишивками. На білих подушках, серветках, і ще багато на чому веселкові кольори тисяч міні- хрестиків. Ні, мабуть, мільйонами таких хрестиків звабили тканину руки та очі цієї жінки. Тепер Лідія Павлівна переливає свої почуття у слова. Не пише, а складає і декламує свої вірші. Про життя, яким воно є. Ось прочитайте хоча б оці два.

САМОТНЯ БАБУСЯ

Залишилась сама в хаті
В ній вітер гуляє.
Хоче робить, хоче спить,--
Ніхто не займає.
Кіт муркоче на печі,
Собака надворі.
Поросята у хліві,
А миші в коморі.
Шкреботять собі тихенько
І не заважають.
Ходять кури по двору,
А півні співають.
Горобці з вишень злітають,
По землі танцюють.
Знай збирають собі зерна,
Ох і розкошують!
Кішка пильно їх вартує,
Але не займає.
Як наблизиться до них,

Зграйка геть злітає.
Скоро, скоро вже весна,
Сонечко пригріє.
І бабусине хазяйство

Теплу порадіє.
І бабуся вийде з хати,
Сяде на порозі
Всі радощі і всі болі
Забути не в змозі.
Життя її, наче книгу
Враз не прочитаєш.

Все пройшло крізь серце жінки,--
Не запам'ятаєш.

СЕЛО

Здесь хатки стоят одиноко,
Без крыш и заборов стоят,
Темнея провалами окон,
И люди в домах тех не спят.
Идешь меж деревьев и хаток,
В которых никто не живет.
Не слышно там смеха ребяток,
Петух по утрам не поет.
И сердце мое защемило
От боли за тех, кто здесь жил...
А как же судьба тех сложилась,
Кто их пережил?
Пустует земля нерадиво,
Шумит позаросший бурьян,
Остались в деревне старые,
Уехала юность в заграничье.
А сколько ж работы у селах!..
Паши, засевай, собирай...
От жизни такой невеселой
Страдает родимый наш край.

Лидия Козлова

БЕРЕГ ЛЮБОВІ

На знімку: В.О. Стародубець

З Володимиром Олексійовичем Стародубцем ми були незнайомі. Наші шляхи раніше не перетиналися ні в часі, ні в просторі. І раптом дійшла до мене інформація, що він, уродженець с. Конотоп Городнянського району, працює викладачем у Житомирському університеті – раніше педінституті, де свого часу я освоював філологічну науку. І мені захотілось побувати у славному місті з красивою назвою над річкою Тетерів, пригадати вочевидь свою студентську юність, свій берег любові. А водночас і познайомитись із земляком. І ось одного прекрасного літнього дня ми бесідуємо у нього вдома. Власне, беремо інтерв'ю один в одного. Його одразу звабили останні новини про Городнянщину, його рідне село. Я ж поспішив першим поставити свої запитання.

– Що для Вас, Володимире Олексійовичу, тепер село Конотоп?

– Це, скажу, мій берег любові, моя інтегральна колиска, починаючи від життя і могил моїх батьків і закінчуючи перспективою онуків моїх друзів. Це внутрішнє і невід'ємне почуття. Я постійно через його призму дивлюся на світ.

– Історію села знаєте?..

– Ні, не вивчав. Жаль, звичайно. Пам'ятаю, мама дещо розповідала про тридцять років минулого століття. Свого часу її, як доньку куркуля, комсомольці викинули з хати. Це був рік, коли в Конотопі організовували колгосп. Мій тато і мій дід Оксентій не хотіли вступати туди, куди йшли ледарі, пияки. Таких було небагато, і їх усі знали. Дід Оксентій жив заможнo, був нескупим. Служив громаді старостою Покровської церкви у селі. Між іншим, його син, тобто мамин брат, згодом служив у Червоній армії, воював, дійшов до Берліну, нагороджений двома орденами Червоної зірки. Дід був у всіх на виду. Коли

помер, про нього так сказав сусід: «Всі бачили, як Оксентій їсть мед. Але мало хто бачив, як він о другій годині ночі вставав, запрягав коні та їхав на поле».

Дід не пішов у колгосп. Тоді так звані активісти розправилися з ним: підігнали до двору підводи, винесли усе з хати на них. Мама розповідала: на останній підводі були мішки з пшеницею. Діда ж посадили на передню і повезли, куди – невідомо. Більше батька вона не бачила. Дітей вигнали з хати, вікна забили дошками навхрест, двері – на замок. Жили у погребі. Пізно ввечері бабуся відривала дошку, усі влазили в хату переночувати. А вранці знову в погріб. Їжу готували на вогні. Отак і жили. І це у той час, як у діда було багато землі, велика пасіка. Неподалік від лісу, який називали Навсов, було поле, там дід вирощував навіть кавуни...

– Яке прізвище було в діда Оксентія?

– Грабовець.

– І Ви у таке, що діялось у тридцяті роки, вірите?

– Було таке... Мої принципи, переконання почали формуватися ще у школі. Коли слухав розповіді про Павлика Морозова, співставляв з почутим від мами, то приходив до висновку, що усе треба сприймати навпаки. Те, що Степан Бандера герой, мене переконали більшовики. Вони всюди твердили, що він ворог України і т.д. Я ж сприймав це по-іншому: став цікавитися ним, захотілося побувати на західній Україні. У моїй свідомості склалась певна матриця, сформувались певні переконання. Мамі, звичайно, я вірив абсолютно у всьому. На мою маму жоден з односельців не сказав поганого слова, про те, що вона здатна до неправди, перекручування або викривлення подій. Вона не вміла співати, але мала добрий слух, знала багато пісень. «Доню, не туди потягла. Твій голос не перший, а другий», – казала.

– Володимире Олексійовичу, Ваше ставлення до війни на сході?

– Треба вірити фактам, хочеш ти цього чи не хочеш. Мій син офіцер. Не професійний. Коли вчився в університеті, у них була військова кафедра. Він пішов на цю війну добровольцем. Дивом залишився живим: у ту хвилину, як його покликав командир, і він відійшов від групи бійців, те місце накрила ворожа міна. Йому пощастило. Так от, за його словами, на цій війні серед офіцерської братії багато бізнесменів. Добровільно туди йдуть ті, хто хоче врятувати Україну. Не державу, а Україну як націю. Йдуть справжні патріоти. Немало безробітних там знаходять заробіток для сім'ї. Є й такі, яким, як кажуть, море по коліна – аби відбути контракт. І пияки є. Але для усіх війна – це горе. Адже сіється смерть і загибель. Причому це робиться свідомо. То факт.

– То що, хіба не можна політикам сісти за стіл переговорів? Якби були при владі прості мужики, вони б давно домовились. Скажу так: випили б по чарці-другій, і конфлікт припинили б.

– Все набагато складніше. Справді, прості люди війни не хочуть. Розповідав мені син про випадок, що трапився там з ним. Кинувся на нього з ножом п'яний боєць. Він і раніше випивав і дебоширив, але не так агресивно, можна було терпіти. Та не цього разу. Повіз син бійця у прокуратуру. Сидять у машині один проти одного, мовчать. Боєць старшого віку, сину у батьки годиться. Десь трохи проїхали, а той став якось невпевнено поводитись, слюзи з'явилися на обличчі. А потім говорить до сина: «От добре було б, якби ви стали моїм зятем, я вас так люблю...»

Ось таке. Бачте, які суперечливі моменти. Прості люди, бійці, а думають не про війну, а про мирне життя, про сім'ю, заради утримання якої вони пішли заробляти гроші.

Тож будь-який висновок треба робити на основі багатьох фактів. Я намагаюсь користуватись не лише побутовою інформацією. От, скажімо, про націоналістичний рух. Моя дружина, коли писала кандидатську дисертацію на тему «Організація українських націоналістів», а потім докторську – про Українську повстанську армію, перевернула море архівних документів. Я допомагав їй, редагував написане, робив прочитку тексту. Тільки тоді на основі безліч фактів зробив для себе висновок про націоналістичний рух на Україні. Лише на основі фактів у свідомості людини формується певна ідеологія, переконання, з якими вона живе.

– Володимире Олексійовичу, цікаві Ваші думки, але, даруйте, ми віддалились від Конотопу. Чи відомо Вам щось про назву села?

– Тут теж потрібні факти. На жаль, краєзнавчі питання мене цікавили менше іншого. Але знаю, що колись були біля Снову великі болота. Могли там топитись не тільки корови, коні, а й все інше живе і неживе. Річка раніше, звичайно, була не така. У Снову колись чимало дубів підняли з великих глибин. Кручі які були! Водозаплив у важкому спорядженні туди опускались, діставали утоплеників. Назва, думаю, безпосередньо пов'язана з тим, що траплялось на місцевості.

– Чи буваєте у рідному селі?

– Рідко. Не часто вдається навіть на поминки приїжджати. Але коли буваю, то обов'язково заходжу на кладовище до своїх батьків. Це ж моє рідне село, тут я народився, тут минули шкільні роки, юність. Тут багато друзів моїх. Щоправда, повиїжджало чимало, дехто відійшов у інший світ. Люди тут щирі, працьовиті. Вважайте, що всі вони рідні мені. Тож коли приїжджаю у село, то потім важко його полишати. Почуття особливі. Ви знаєте, закріпив чисто конотопську ментальність: чоловіки, вигнавши корів на поле, обов'язково збираються біля магазину. Ну, біля магазину і все! Як пояснити таку особливість конотопського укладу життя – не знаю.

– Ви працювали на Тернопільщині, бачили, як там люди живуть. Тож порівняйте села тамтешні і наші, чернігівські.

– О, живуть там люди набагато краще. Житомирські і чернігівські села значно бідніші. На мою думку, ринкові економічні відносини на західній Україні склалися набагато раніше, ніж на східній. Там велику роль відіграли кредитні спілки, просвітницька діяльність. Тільки не подумайте, що я протиставляю ці села, східну і західну Україну. Боронь, боже. Так складалось життя.

– Що чекає Україну у найближчі 20 років? Може зникнути село Конотоп з географічної карти? Як Ви думаєте?

– Ні, село не зникне, воно відроджується. Як розповідав мені брат, який живе там, на Івана Купала організували прекрасне свято для жителів. Тобто духом село не занепало. Культура – це важливо. До того ж умови дозволяють займатись хліборобством, скотарством. Правда, льонарство занедбане, але і на Житомирщині теж. У дев'яностих роках я був, як депутат, обраний першим заступником голови Тернопільського облвиконкому. За мене проголосували усі депутати, крім одного, який утримався. Тоді я опікувався промисловістю,

транспорт і зв'язком області. Бачив, що на Тернопільський комбінат для переробки завозять бавовну з Узбекистану. Боже мій, як здалеку! Я орієнтував промисловців на льон. Хлопці, кажу, давайте перейдемо на льон, будемо з Житомирщиною та Чернігівщиною працювати. Але у хлопців була мета інша: поспішали продати обладнання, набити кишені... От тепер ні бавовни, ні льоноволокна не треба. А в Конотопі, пригадую, який прекрасний льон вирощували. Були в людей заробітки пристойні. Тоді мало хто виїздив із села.

– Думаю, що в Конотопі ще не знайдено «золоту жилу»...

– Ну, не знаю, бачте, щось не так. Свого часу мені довелося працювати на посаді ректора Кременецького педагогічного коледжу. Тепер це академія. Педагогічна. Це вже були напіврадянські часи. Я там почав реорганізацію. Молоді кадри були. І ось один ближній колгосп звернувся до ректорату з проханням приєднатись до коледжу і на своїх загальних зборах прийняв відповідне рішення. А потім розформувалась місцева ПМК. Не знали, що з нею робити. Так давайте мені, кажу. І ми прийняли всю техніку. Ви не повірите: коли весною блиснуло сонце, ми зі студентами за тиждень усю землю попорали. І завжди були свіжі овочі, фрукти, тепличне господарство мали. Головне – я поставив керувати відповідальну людину. Все працювало злагоджено. Ми навіть у гори добралися, щоб збудувати сучасну санну трасу для підготовки спортсменів-гонщиків напередодні міжнародних змагань. Раніше за таку трасу Україна платила Прибалтиці доларами. Все залежить від генератора ідей.

– Ви ж знаєте, що в Конотопі і тваринництво було розвинене...

– Скажу на це так. Бувають в історії дивовижні періоди, які важко зпрогнозувати. Ну хто б міг подумати, що у нинішній війні народиться небувалий волонтерський рух? Або візьміть війну 1941-45 років, коли несподівано зорганізувалася Українська повстанська армія на Західній Україні. Були населені пункти, куди німці й ногою не посміли ступити, бо їх охороняли вояки УПА. Багато моментів важко пояснити: як і чому? Мабуть, з Божою силою усе діється. Якщо Божа сила збереже Конотоп, то він обов'язково житиме.

– Даруйте, Ви релігійна людина?

– Обов'язково.

– А я атеїст. Вірю у природну силу. Люди ж за своїм походженням однакові. Тобто зліплені з одного тіста. Ну, а щодо віри – вірте хоч у диявола. Або зовсім не вірте. Це Ваші бажання і воля. Велике значення мають стосунки між людьми. Іноді вони визначальні. Люди все-таки різні. І за характером, і за вихованістю, іншими якостями. У мене був такий випадок – уже після того, як Президент Кравчук звільнив з посади першого заступника глави облдержадміністрації. На мій погляд, звільнив незаконно, бо не мав на це права. Я тоді подав у суд. Кравчук передав: скажіть йому хай забере заяву, підберем йому посаду. Я відповів: ні, я подав до суду не для того, щоб мати дивіденди. А для того, щоб бути чесним перед своїми дітьми, бо вони можуть запитати: чому Ви, тату, змирилися з порушенням закону? Оскільки я заяву не забрав, була негласна вказівка ніде на території Тернопільської області мене на роботу не брати. Друзі мене підтримували. Морально. Духом я не падав. Але ось і таке було, про що я не знав: якось прийшов до ректора медичного університету, а він мені каже: «Я тебе, Володя, добре знаю, ти порядна людина. Але якби ти

знав, що понарозказував про тебе той колега, з яким працював, ти б жахнувся». Мав на увазі кандидата наук, доцента, високопосадовця. Що я хочу цим сказати? Наша робота – це не наша сутність. Робота дається людині, щоб годувати сім'ю, а сутність людська може проявлятися по-різному. Робота – це розкриття людиною своїх сутнісних сил і функцій. Тож який сенс був у того колеги «перекривати кисень» людині, яка забезпечувала свою сім'ю хлібом? Я веду ось до чого. Є порядні і зовсім непорядні люди – як серед українських націоналістів, так і серед комуністів.

– Тут Ви вже явно філософствуете. До речі, який предмет викладаєте в університеті?

– Історію всесвітньої філософії і соціальну філософію. А для магістрів – філософію науки.

– А дружина? Вона, даруйте, «конотопська відьма»? (жартую, звичайно, мав на увазі лише назву повісті Г. Квітки-Основ'яненка.)

– Ні, вона з Тернопільської області. Завідує кафедрою філософії в університеті.

– Тож, прошу, трохи з особистісної – сімейної філософії...

– Я приїхав після аспірантури у Тернопіль. Ми вже були одружені. Мама моя на той час померла. Батько продав хату в Конотопі і пішов у примі у Великий Дирчин. Тож мотивація у нас була така: їхати у Тернопіль, поближче до батьків дружини. Мене радо прийняли відразу на посаду старшого викладача. Мабуть, зіграло те, що, закінчивши у Москві в МДУ імені М.В.Ломоносова аспірантуру 31 грудня, я вже 6 січня захистив кандидатську дисертацію. Це на ті часи було мало не феноменом, надзвичайною рідкістю.. У Москві я слухав лекції видатних науковців. Була пристрасть охопити все.

– Мову іноземну яку знаєте?

– Німецьку. Але треба користуватись нею щодня, що тепер не вдається. Тих знань німецької, які я здобув у школі, а потім в університеті, мені вистачило, щоб у Гамбурзі на теплоході у Північному морі прочитати німцям лекцію про філософію Канта їхньою мовою. Дивно мені тоді було: з них мало хто знає про свого видатного філософа. До речі, тоді на знак вдячності за лекцію, вони запропонували мені розписатись на стіні у кафе, що я і зробив. А це означало, що у будь-який час я можу бути гостем у цьому кафе і обслуговуватись безплатно.

– Я був на могилі Емануїла Канта. Він похований у Кенігсберзі (тепер Калінінград).

– Так. А от навіть не всі німці, які мали Hochschule (університетську освіту – авт.), знають, хто такий Кант.

– Ми знову, Володимире Олексійовичу, відійшли від сімейної філософії. Прошу, розкажіть, як одружувались і так далі...

– Після закінчення Київського університету імені Т. Г. Шевченка я одержав направлення на роботу в Кіровоградський педінститут. Викладав там філософію. Моя майбутня дружина була студенткою другого курсу істфаку. Ми заприятелювали, а через рік я на ній одружився. Ще через рік у нас народився син Тарас, а я вже вчився в аспірантурі в Москві. За два роки підготував кандидатську дисертацію. До речі, на громадських засадах слухав лекції в Інституті філософії тодішнього Союзу РСР. Їх читали там видатні вчені-філософи. Пощастило бути на зустрічах з

Моргуновим, Віциним, Жванецьким, які приїздили на запрошення аспірантів та студентів університету. А одного разу навіть довелося побувати на засіданні Московського міськкому КПРС, яке проводив Б.М.Єльцин. Взагалі, тоді мені пощастило побачити і почути багато чого. Це був період початку горбачовської перебудови. Такі поняття як гласність, демократизм наповнювали суспільство. На Україні тоді цього ще не відчувалося. Коли я вже приїхав на Тернопільщину, то мої лекції слухали слухали з певним побоюванням. Після лекції перед слухачами курсів підвищення кваліфікації освітніх кадрів Тернопільської, Івано-Франківської та Львівської областей до мене підійшла директор однієї із шкіл і каже: я тепер боюся за Вас, бо КГБ може дістати, і мене може викликати на «побачення». А я тоді їм намалював схему розпаду Союзу, виходу з нього окремих республік, що згодом відбулося. КГБ мене не чіпало, очевидно було впевнене, що наді мною є високий покровитель.

В ту пору у нас на Тернопільщині народилася донька Христина. Звичайно, вона вже доросла, живе у Києві. А син Тарас – у Варшаві, він програміст. Маємо четверо внуків. Багато моїх запитань і відповідей співрозмовника не можна укласти у цей письмовий звіт. Розмова була об'ємною. Така, що не витримав мій диктофон і... непомітно зупинився. Відповіді були цікавими настільки, що боюся по пам'яті їх відтворити. Бо іноді згубиш одне слово чи судження – і вже інший зміст. Так буває. На жаль, часто. Тож прошу у мого співбесідника вибачення, якщо щось не так. Але водночас хочу і подякувати йому. Адже він на моє прохання вже після інтерв'ю зробив для мене екскурсію по дому, по своїй невеличкій садибі. Отут я вже даю волю своїм враженням і думкам. Зізнаюся, був подивований, як гарно і мудро (без перебільшення) господарі облаштували свій оточуючий простір. Це такий собі ексклюзив. Невеликий будинок Володимир Олексійович звів на основі купленої коробки, а потім доводив його до абсолютної зручності відповідно до побутових потреб відпочинку і краси. Більшість столярних робіт виконано власними руками. Він, думаю, знав, що і як треба зробити, і цього домігся. Знати і вміти – ці дієслівні інфінітиви не завжди поєднуються і реалізуються в одній особі. Тим більше в особі непрофесіонала, людини, далекої від будівельної справи. А тут усе відбулося: Володимир Олексійович і знав, і зумів.. Всупереч усім можливим і неможливим перепонам і проблемам, яких, звісно, при спорудженні дому не бракує.

Любовно доглянута садиба. Ростуть кущі смородини, груші, сливи. І навіть персики. Дружина вирощує картоплю, помідори, огірки, перець. Невеличкі ділянки землі приносять господарям свої плоди, приємну втому і задоволення. Володимир Олексійович показав хміль (не той дикий, який росте по лісах), що для мене було приємною несподіванкою і одразу навіяло спогади. Я знаю змалечку, що таке хміль – батько працював у колгоспі, де його вирощували. Пам'ятаю хмелеві плантації. Під час навчання у Житомирському підінституті нас, студентів, мало не щосені посилали у колгосп «на хміль» – обривати шишки. Тепер цю культуру вже не вирощують – надзвичайно трудомісткий процес. Її звели.

А Володимир Олексійовичу невеличку садовину хмелю подарували друзі. І він зумів уже використати її. Хміль застосовує для приготування пива. І як тут

не сказати про те, що Володимир Олексійович пригостив мене живим саморобним пивом. І домашнім вином із смородини. У ті хвилини я пізнавав не тільки смак цих напоїв, а остаточно переконався, що зустрівся з людиною дивовижного складу, в якій надійно поєдналися наука і практика, захоплення і спокій, буденність і свято, простота і талант, бажання жити і працювати. І все це охоплене великою любов'ю. Такою, до якої можна вжити означення «інтегральна». Саме такий епітет використав Володимир Олексійович при відповіді на моє перше запитання. Тепер я глибше зрозумів сутність його значення. Це всебіраюча любов (рос. избирательная). Усе найкраще, найцінніше сприймається нею. Ця любов народжується в колісці матері, зростає разом з пізнанням світу, прихильністю до різних облич, відданістю до них. Згодом ця любов підносить і ощасливорює людину, дає їй крила, нові устремління і бажання творити. З нею людина набуває особливої чутливості до соціальних явищ і подій, вона стає відданою іншим людям. З нею людина не зможе віддалитись навіть на чужині – далекій чи близькій. Їй непідвладні роки і відстані. Як річка без берегів не може бути, так і людина без любові. Усі ми в житті своєму винні любов'ю один одному. Цей одвічний борг переходить з покоління в покоління. І треба бути дуже обачним, щоб не розгубити його. Цей борг – це наш рідний край, він виколиханий, звідки повели стежки у світ. У такій любові – уся наша Україна.

КОНОТОПСЬКІ ЗОРІ

Сонце тихим промінням над Ріпищем б»є по туману,
Чути гомін і скрип – конотопство до праці встає
Бобні і Грабовці, і Масляні, й Силенки й Богдани
У надії і вірі у щастя щоденне своє.
Тихий Навсов і Гори, і Пльосо й Велике болото...
Із Загреблі на хутір по вуличках тихих пройду.

Привітаюсь з усім дорогим конотопським народом
З побажанням минати в дорозі життєву біду.
Ще не встигли наплескатись Сновом дитячі долоні,
Ще з криниці шкільної в дорогу водички ковток...
Та несуть нас по світу не навчені Кутиком коні,
А збирає докупи стареньке село Конотоп.
Так багато роботи, а вже посивіли простори,
І вечірніми росами вкрились сади і гаї...
Нас з любов'ю ведуть по життю конотопськїї зорі—
Близькі родичі й друзі і вічні сусіди мої.

Володимир СТАРОДУБЕЦЬ

м. Житомир.

Штрихи до новітньої історії

ЯК ЗАКРИВАЛИ ШКОЛУ

Був у цій школі раніше директором Павло Миколайович Мироносенко – людина незлобна, правдива і, як кажуть, для короткої характеристики, правильна. У Конотопі його любили і дорослі, і діти-школярі. З миром у душі жив для кожного.

Вже минуло багато років, як помер Павло Миколайович. Нема вже й школи. І не стихія пройшлася селом, не вогонь спопелив її приміщення. 23 конотопських дітей шкільного віку тепер навчаються у Смичинській загальноосвітній школі 1-3 ступенів. Туди і звідти їх підвозять автобусом. А конотопських учителів, хто мав певну вислугу років, достроково зарахували в пенсіонери. Ще інших працевлаштували по можливостях і їх згоді в інших школах.

Отже, була школа в селі і тепер її не стало. Як і чому це трапилось?

Ось що запам'ятала молода вчителька Вікторія Ігорівна Царенко, яка тепер працює вихователькою у Городнянській гімназії.

Конотопську ЗОШ І-ІІ ст. закрили в 2016 році (2015-2016 навчальний рік). Директором школи була Анопрієнко Надія Федорівна. На час закриття школи вона була на лікарняному. Тимчасово виконувала обов'язки директора школи Безручко Вікторія Ігорівна. Шість вчителів працювало в школі тоді: Грабовець Р.Д., Кашпур О.В., Сурмило В.А. Магула Н.П., Свириденко В.В., Безручко В.І.; два техпрацівники, один підсобний працівник кухні, один сторож, один постійний кочегар і два сезонні. Всі ці люди турбувались, щоб навчання в школі проходило добре. Надія Федорівна була гарним керівником і хорошою людиною. Останні тринадцять років вона керувала цим навчальним закладом.

У тому навчальному році випускалося 10 учнів 9-го класу і залишилося в школі на наступний навчальний рік всього 20 учнів. Субвенцію на утримання шкіл держава не виділяє, якщо в навчальному закладі менше 25 учнів. Сільська рада чи міські громади можуть з власного бюджету утримувати школи, платити заробітну плату працівникам шкіл.

У Конотопській школі не вистачало 5 учнів, щоб у наступному навчальному році було 25. Набору дітей в перший клас не було. Шукали дітей по селах-сусідах. 5 учнів не було знайдено.

У травні приїхав в с. Конотоп Гриценко Ю.М., начальник відділу освіти на той час. Зібрали батьківські збори, він виступив перед батьками дітей і пояснив, що кошти на утримання закладу не будуть закладені на наступний навчальний рік, субвенції не буде. Конотопська сільська рада може платити заробітну плату працівникам школи, але сільська рада не взяла на себе такі зобов'язання. Якщо будуть повні класи, то більше годин на предмети по класах. Оскільки учнів залишається мало, то буде індивідуальна робота, і по розподілу виходить мало годин. Ось тому слід реорганізувати школу. Для учнів старших класів буде організовано підвіз до школи села Смичин. А учні

початкової школи залишатися навчатися в с. Конотоп. Батьки погодилися з таким рішенням.

У серпні, коли проходила конференція працівників освіти, Безручко В.І., яка на той час виконувала обов'язки директора школи, подзвонив Кащур О. В. і повідомив, що всі батьки дітей написали заяви на навчання в Смичинській школі. Оскільки батьки вирішили так зробити, то початкова школа в Конотопі сама собою закрилась також. Всіх учнів підвозять в Смичинську школу. Вчителів працевлаштували вчителями, вихователями в інших школах.

Р. С. Останні 10 років були активні намагання закрити Конотопську школу, але досі не вдавалось це зробити. Як буде надалі – невідомо.

У Конопській восьмирічній школі вчителі з перших класів разом з батьками виховували в учнів любов до знань, активно і вміло виявляли та розвивали юні таланти. У восьмидесяті роки радували жителів села перемінно три дитячі шкільні ансамблі: «Ложкарі», «Пролісок» та «Соловейки», які організували вчителі Т.І. Білосвіт та Н.Ф.Пасюк.

БУЛА ШКОЛА...

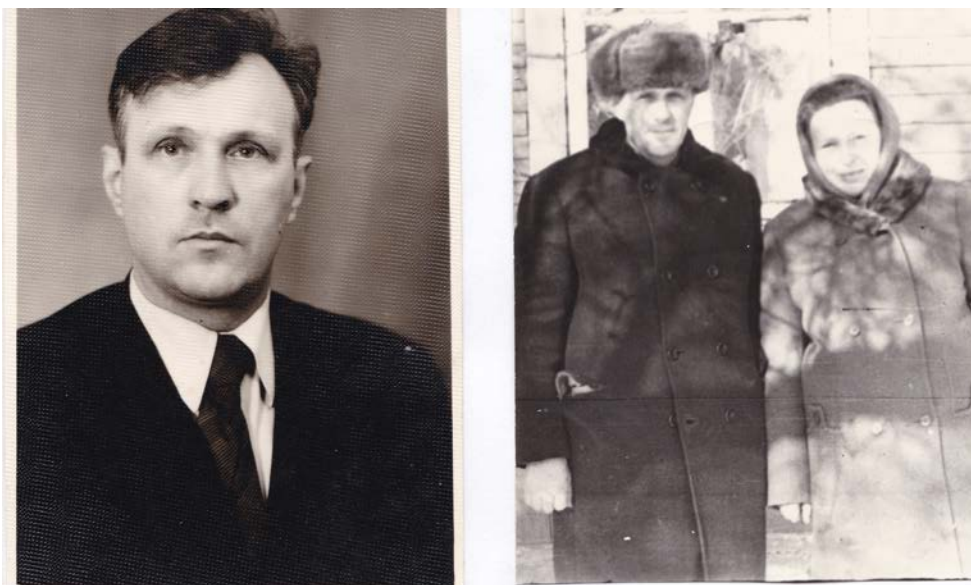
*Педагогічний колектив школи та актив села
19 травня 1973 року*

Педколектив школи 25 травня 1993 року

Між цими фотознімками - 20 років.

Фотознімки із життя директора школи П. М. Мирносенка та його дружини і активістів села

ЯК ПІДВОДИЛИ У СЕЛО ГАЗ

Йдеться про природний газ, який прийнятно і зрозуміло всім ще називають блакитним паливом. Коли його підвели у Городню, то з того часу з'явилась реальна перспектива газифікації сіл. Вона фактично тоді й почалась. Зокрема у тих населених пунктах, поблизу яких були прокладені магістральні трубопроводи. Село Конотоп не було серед таких. Але не було дуже віддаленим. Реальний шанс газифікації його виник тоді, коли голубе паливо підвели в с. Дібрівне. Труба до нього пролягла від розподільчого пункту в с. Петрівка Щорського району. Завдяки наполегливості і активній роботі тодішнього голови колгоспу «Добробут» І.І.Кожушка було прокладено 29 кілометрів газомагістралі, яка згідно перспективного проекту пройшла через сад конотопського колгоспу. Отож реальність подати голубе паливо була вже невідкладною. Але традиційний факел з газом запалили в центрі села аж у 2000 році.

Тут треба неодмінно відповісти на питання: чим же раніше -- усі віки обігрівались жителі Конотопу? Звичайно, дровами – благо, лісу вистачало. Вугіллям, яке завозили і яке обходилося дорого. А ще подекуди торфом з Тупичівської чи Хотівлянської торфодільниць. Немало сільчан добували торф на місцевих болотах поблизу Великого Дирчина і Лашуків. Заготовляли його тут вручну, робота надважка та й не варта зусиль, бо торф був надміру зольним. Отож побут жителів Конотопу мав пережити справжню технічну революцію. Вона ж ніяк не назрівала. Бо намагання почати прокладку газопроводу оберталися безгосподарністю. Завезені в кінці 1990 року чавунні труби під газ частково розікрали, бо не охоронялись, а частково були використані колгоспом на інші потреби. До того ж складна економічна ситуація у державі, переформатування власності та організаційних структур на селі посіяли у селян зневіру у можливість самої газифікації. І все ж вогник надії не згасав. У 2003 році кооператив, що виник на основі колишнього колгоспу, очолив агроном Василь Іванович Богдан. Він розповів:

– Розмови про газ у селі не припинялись. Люди приходили до мене в контору і дорікали – мовляв, у Дібрівному зуміли підвести газ, а чому не можемо ми? Мене щоразу до такої думки підштовхував і брат Андрій, який на той час вже був міським головою у Городні. Він мав досвід у цій справі і обіцяв допомогти у підготовці документації, знався з спеціалістами Чернігова. Я наважився взятись за цю справу. Отак і почалось.

Почалось з проекту, який був, але він застарів. Треба було новий. В.І.Богдан запросив у село інженера Г.Н.Чабаненка. Він, ознайомившись з місцевими можливостями, порадив: створюйте газовий кооператив, збирайте гроші на новий проект, бо їх держава не дасть. Він погодився допомагати.

Утворили кооператив, у який спершу увійшли 60 чоловік. Доручили керувати ним В.І.Богдану. Поступово зібрали кошти, заплатили за проект,

потім закупили труби. Рахували все до копійки бухгалтери Тетяна Андріївна Мироносенко і Алла Василівна Богдан. Сумніви у жителів поступово розвіювались, кооператив збільшився до 83 чоловік. І почалися практичні роботи. Василь Іванович добре запам'ятав окремі випадки активності. Найнятий з Чернігова машиніст протягом двох вихідних прокопав траншею під трубопровід довжиною на 1,8 кілометра. Спеціалісти газового господарства з Городні спаювали і укладали труби, а члени кооперативу лопатами розчищали завалені ґрунтом місця. Водночас прокопували траншеї до своїх дворів. Отак крок за кроком і підійшов фініш.

– Газифікація у нас тривала 11 місяців – з лютого 2000-го і до кінця року, – підсумував розповідь В.І.Богдан – 30 грудня був запалений факел.

Церемонія фінішу робіт для газувиків традиційна і завжди урочиста. У центрі села біля контори кооперативу зібрались жителі, виконавці робіт, спеціалісти і запрошені – з Городні головний інженер газового господарства С.О.Ковбаса, з Чернігова – інженер-проектувальник Г.Н.Чабаненко. Коли на факелі спалахнув газ, оплесками вдячності підтримали цю довгождану мить всі учасники торжества. Були вітання і побажання. Гуртом люди зробили все, що задумували. А це означало ще й те, що конотопська громада має силу, вміння і віру, які не загаснуть.

Довідково: природним газом у Конотопі користуються 145 сімей.

Я В САД ІДУ ПОМОЛОДІТИ ТРОХИ...

Віктор Грабовець на вигляд зовсім не пенсіонер, хоча за статусом саме так. Він значно молодший: і фізично, і душею. 25 років не знімав міліцейської форми. Жвавий, енергійний. Про себе каже, що змалку такий. Навчаючись у Конотопській школі, займався спортом. Різними видами. Хіба що боксу не спізнав. Армійську службу проходив у ВДВ. Там одразу помітили хватку хлопця – без «учебки» сержанта присвоїли. Та він і без звання був на голову вище за інших. Парашут освоїв. І все прагнув чогось нового. Командири його любили. «Досі підтримую зв'язок з деяким, - каже, - хоча стільки років минуло!»

Після армії пішов у чернігівську міліцію, службу охорони. Непомітно збігли і там роки. А він такий же молодий!.. І непосидючий, кажуть.

Приїзжав у Конотоп до матері і бачив, що подекуди земля заростає бур'янами, хати і присадибні ділянки пустують без господаря, бо не сила їх вже доглянути. Село старіє, хоча ще так-сяк тримається єдиною громадою.

Дивився на зарослу ділянку землі за селом і на душі ставало не по собі., – розповідає. – Прийшла в голову ідея посадити сад. Картопля вже усім набридла – вистачає всюди. А от саду ні в кого навкруги нема, яблука з Польщі та

Туреччини завозять. Ідею підтримав друг-чернігівець Павло Щасний, який, хоч і виріс у місті, та знає де і як хліб росте. Разом і взялися за діло.

І діло пішло. Воно, як кажуть, підкоряється наполегливим і цілеспрямованим. Оформлення документів, пошуки коштів, оренда техніки – усе вже минуло. Підмогла господарська кмітливість і розрахунок. А ще – копійка, зароблена на заготівлі картоплі далеким споживачам.

Був і ризик. Досі зостається, бо жодного зиску поки не одержано. Але сад вже росте!

Щойно під'їжджаєте до Конотопу, праворуч запримітьте поле, чітко розлінійоване струнками рядами яблуньок. Вони ще зовсім малі, але це вже сад – сад інтенсивного типу. Деревця тут не будуть великими, лише на зріст людини, посаджені за випробуваною технологією з певними тонкощами та агроприйомами. Скажімо, відстань між яблуньками в ряду всього два метри, а можна і на півтора садити.

– Ми закупили саджанці у Чернівецькій області. Посадили торік весною і восени більше тисячі штук, – розповів Віктор Петрович. – Сорти інтенсивного типу – Айдарет, Чемпіон, Флорена, Еліза, Голден Делішес... Зайняли трохи більше двох гектарів, але хочемо п'ять. Для цього у Великому Дирчині викупили садиби і землю також пустили під сад.

– Окремі яблуньки вже дали перші плоди – по 5-6 яблук висить на деревці.

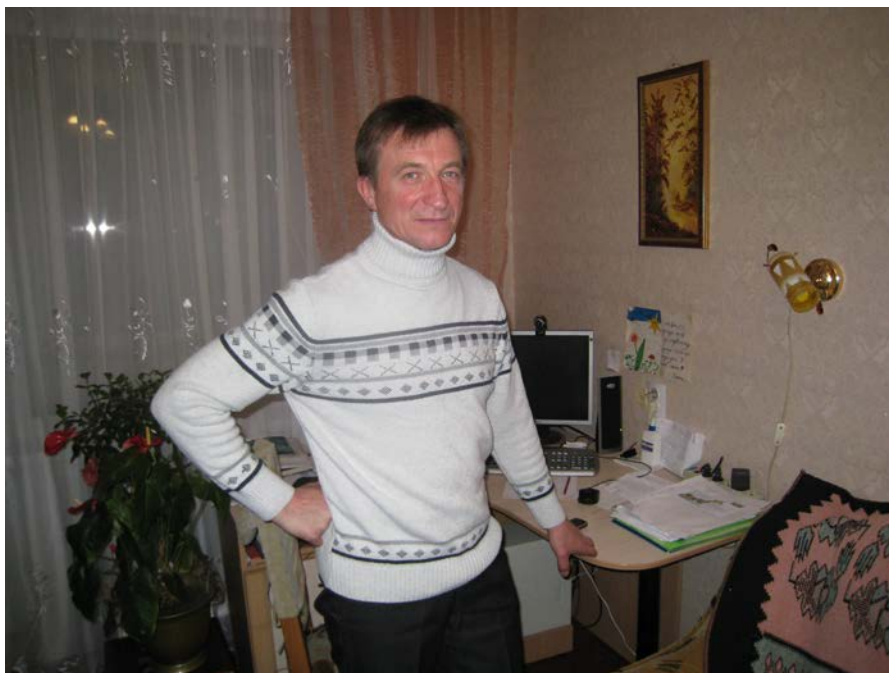
– Це наш недогляд – пояснює Віктор, – треба було цвіт пообривати, як вимагає агротехніка, але не встигли. Взагалі за садом потрібен постійний догляд: вже зайці внадились, косулі забігають...

Віктор мешкає у Чернігові. Там його сім'я. А в Конотопі – мати Лідія Луківна. Тож на «сьомих» Жигулях долає відстань до села кілька разів на тиждень – потягло земляка до землі, де народився. У сад іде, щоб помолодіти. Від посаджений з великої любові до рідної землі, до свого села. Щоб воно відроджувалось та квітло.

Віктор Грабовець у саду 25 вересня 2018 року

АФГАНСЬКИЙ СИНДРОМ

Йому часто сняться гори, оповиті легким туманом, у підніжжі їх невеличкі оазиси – долини, а серед них, наче розкинуті килими, дикі червоні тюльпани, гарячі, мов кров. Такі, що не можна відвести очей. І суцільний гуркіт бронемашин, що викидають з-під коліс гарячий пісок, і час від часу стрекіт вертольотів – вони, наче лелеки, кружеляють над ним, шукаючи місця для приземлення. А він, скинувши пропотілу гімнастерку, разом з такими ж бійцями метушиться серед цього гулу машин, щоб пошвидше розмістити у «вертушці» поранених і вже мертвих, яких доставили сюди.

– Командир, а куди ж мені? – не звертається, а кричить він до геть запиленого лейтенанта. – У вертольоті вже немає для мене місця.

– У Баграм доберешся іншим разом, – наказує чи то радить лейтенант йому у відповідь, закриваючи кабіну. І вже шалено розкручується гвинт, завихрено обкидаючи усіх піском, і, наче жучок, піднімається у небо безкрила машина. А він, сержант 100-го окремого медичного батальйону, знову застається один серед цих гір, що розповзлися, наче велетні, на землі. Ні, він не один. Ось неподалік молодший сержант Володя Шавшин, рядові Юра Іосюк, Валера Марчук, Юра Прокоп»єв та ще бійці з батальйону охорони. Ні, сьогодні вони вже не доберуться у Кабул або в Баграм. Операція по зачистці виноградників чи, як називають їх бійці, «зеленок» триватиме ще довго. Будуть і нічні прильоти «вертушок», і бронемашини доставлятимуть «вантажі». Он вже здалеку чути знайомий гуркіт...

У таких снах віддзеркалюється вся строкова служба Володимира Михайловича Савченка, звичайного конотопського юнака, який у свої 19 літ вимушено потрапив на незвичайну – афганську війну. Так, мабуть, судилося: після закінчення Ніжинського медучилища його призвали в армію. Це був червень 1983 року. Далекий від його рідного Конотопу прикордонний Термез вразив юнака спекою і пісками, горами і

пустелею. Наметове містечко, курси гранатометників. Ніхто не говорив куди поведе їх служба. Та й без цього було добре зрозуміло всім: попереду Афган. Це слово було ходовим і звичним. І ось вже розкішний «ІЛ-76» з Ташкента доставляє вчорашніх курсантів у Кабул. Ще не обстріляні хлопці-«салаги» вишикувались на плацу.

– Хто з вас фельдшери або взагалі медпрацівники?—запитально скомандував невідомий капітан-«покупець», – Вийти зі строю!

Якась мить тривожного мовчання. І ось, пам'ятається Володимиру, десять курсантів зробили два кроки вперед. І він з ними.

Володимир Савченко тоді потрапив служити в окремих батальйон 108-ої дивізії 40 армії. Він дислокувався у Баграмі – старовинному містечку, заснованому ще Олександром Македонським. Поблизу розміщувався військовий гарнізон і військово-повітряна база колишнього Союзу. Тут був великий аеродром. Наші військові об'єкти часто обстрілювались «духами» – різними банд формуваннями. Були й часті напади їх, особливо з Панджерської ущелини, що на північному сході Афганістану. Гинуло немало наших військових. Тож медбат не знав спокою. Він приймав загиблих і поранених, надавав допомогу, розподіляв і супроводжував їх до госпіталів. І при потребі виїжджав на так звані операції.

– Це було тоді, коли формувалися в одну бойову групу розвідувальні, піхотні, десантні та інші підрозділи з нашої дивізії,-- згадує Володимир. До них входили і медбатівці. Прочісували кишляки, виноградники. Це була серйозна і небезпечна робота. Пам'ятаю, у нашій дивізії командиром розвідбату служив Руслан Аушев (вже після Афгану його удостоїли звання Героя, а потім він став першим президентом Республіки Інгушетія). Це була мужня людина. Йому бійці довіряли, а він їм. Були серед нас такі, що писали рапорт з проханням взяти на службу у його підрозділ. І Руслан брав. Щоправда, для декого служба там закінчилася назавжди. Війна не розглядує з якого ти підрозділу. Баграм і навколо його – це небезпечна територія. На кожному кроці нас чекала смерть. Духи були озброєні до зубів – автоматами, гранатометами, мінометами англійського, італійського, американського виробництва. Просте населення до нас ставилось прихильно. Все-таки люди розуміли, що не ми воюємо проти них, а вони проти нас. Ми прийшли допомогти захистити здобутки афганської квітневої революції, що проголосила вихід з феодалізму на широку дорогу цивілізації. Люди там живуть дуже бідно. Не всі, звичайно. Коли проходить наша колона, і бачиш як в розбуджених гуркотом кишляках з глинобитних мазанок вибігають босі і голі діти, як вони накидаються на наші хлібини, то на все життя усвідомлюєш правду про те, що є голод на планеті.

Афганські події згадуються одна за одною, як тільки нагадаєш Володимиру відомий вислів «Восток – дело тонкое» з відомого кінофільму. Він додає, уточнюючи: це незнаний, таємничий і підступний світ. І знову лише про окремі події із служби в Афгані. Проходили колоною кишляк за кишляком в ущелині гір. Розвідгрупа з п'яти бійців прочісувала двори. Тихо, жодного пострілу не чути. Минуло багато часу, а бійці все ще не повернулися. Чому затримуються? А трапилось непередбачене і

непоправне. Всіх п'яťох їх скосили з автомата за дувалом, а потім контрольними пострілами доби́ли у потилицю. Так Володимир втратив свого друга, з яким починав службу у Терме́зі.

Володимир показує фотознімки. Їх з десяток. На них він переважно з однополчанами. На одному із фотознімків боєць з відірваною до коліна ногою. Жах який! «Це трапилось під Баграмом, – пам'ятає Володимир. – Міна... Ні, про цей випадок не буду розповідати більше, – зупиняє він себе. Таких було немало. Рятували від смерті молоді хірурги-випускники Ленінградської мед академії, які там також проходили службу.

Афганський синдром відійшов у минуле. Ні, він виринає звітти, іноді гостро вривається у Володимирові сни, у його сьогоднішню реальність. Безутішний і німий свідок – медаль «За бойові заслуги». Володимир назавжди зостався вірним присязі. І в цьому його перемога, що б не писали новітні історики про ту незвичайну війну.

Володимир САВЧЕНКО, 2019 рік; з молодшим сержантом Володимиром ШАВШИННИМ, м. Баграм, 1984 рік; з бойовими друзями; посадка поранених у вертоліт.

Довідково: в афганській війні брали участь ще двоє конотопців. Це Володимир Васильович Богдан і Віктор Миколайович Мартиненко.

Таланти

ВІН СЛОВО ЄДИНЕ У СВІТІ ШУКАВ

Про Анатолія Грабовця можна написати багато. Точніше -- про його вірші.

Я знав його мимохідь і тепер жалкую, що не зумів зблизитись з ним тієї юної пори. У 1970—73 рр. він іноді приносив вірші у редакцію газети «Сільські новини», де я працював. Але переважно надсилав поштою. Їх ми охоче друкували. У його ранніх поетичних пробах явно просвічувався талант, який яскравів у кожному новому вірші. Анатолій писав просто, зате гарно. Він прожив всього 50 років, залишивши свої світлі думи і почуття, хліборобську мудрість і батьківську любов. Вірші його, наче перли, були розсіпані по багатьох адресах. Дециця поезій збереглась у його родичів.

Про Анатолія Грабовця, талановитого конотопського земляка, для книги написала його дочка Людмила. Її лист і подаємо нижче.

Мій тато Анатолій Данилович Грабовець народився 1 січня 1953 року в с. Конотоп Городнянського району Чернігівської області. Він був другою дитиною у сім'ї Данила Оксентійовича та Марії Іванівни. З раннього дитинства батько разом з старшою сестрою Ніною та молодшим

братом Валерієм були оточені увагою , насамперед бабусі, бо батьки постійно були на роботі.

Бабуся Віра навчила внуків поважати старших, любити людей і Бога. Вона водила їх у церкву в сусіднє село, вчила шанувати людську працю, хліб, бо сама пережила нелегкі роки розкуркулення і голоду.

Тато з надзвичайною теплотою згадував своє дитинство. Спогади про батька-фронтовика, який дійшов до Берліна, і про маму, яка рано їх покинула, відійшовши у вічність, завдавали легкого смутку і приємного тепла душі і серцю.

Тато рано навчився читати, ще до школи перечитав усі книжки, які приносила сестра з бібліотеки. Навчання у школі, а потім у медичному училищі йому давалися легко, бо він мав чудову пам'ять і вміння слухати і розуміти.

Після навчання у медичному училищі, будучи в буд загоні, він зустрів мою маму — Марію, з якою одружився у 1974 році. В 1976 році народилася я, а в 1978р. — мій брат Віктор. До 1985 року ми проживали в с. Конотоп — на батьківщині мого батька, а з квітня цього ж року в с. Канівщина Прилуцького району. В подальшому до нас переїхав молодший брат батька Валерій.

Літературою батько захопився ще в шкільні роки. Тоді ж і почав писати вірші. На жаль, ранніх творів його не збереглось. Свою творчість він вважав чимсь дуже інтимним і нечасто ділився з іншими. Надіслати вірші у районну газету його спонукав двоюрідний брат Володимир Стародубець.

Напхнення тато знаходив у природі — ліс, річка, ранкове поле, польові квіти, співи пташок, серпанкові тумани, осяйний схід, теплий захід сонця, високе небо, стиглі пиєниці, неозоринь нив - все відображено у його поезіях.

Здобувши медичну освіту, тато недовго працював за спеціальністю. Він потім життя поєднав з механізацією – був трактористом . У подальшому, здавалося б, все складалося так, як треба—є дім, дружина, діти, онучка, та , на жаль, не судилось йому довго жити. Не стало нашого батька , друга і порадики 19 лютого 2003 року.

Людмила МИХАЙЛІЧЕНКО,
вчителька Канівщинської
загальноосвітньої школи 1—2
ступенів. Прилуцький район.

ПЕРШІЙ УЧИТЕЛЬЦІ

Скільки й відколи
Сплинуло часу?..
Вперше до школи,
Вперше до класу.
Знову з роками
Мрію спочатку –

Перший учитель
Зовсім дівчатко.
Дивляться щиро
Очі гарячі.
Йди собі з миром
В душі дитячі.
Де невідомість –
Щастя немало
Ти нам про совість
Слово сказала.
Слово велике,
Те, що не згине,
В кожному столике,
В кожному єдине.
Ми не спочили
В зими і весни
Йшли, як учили,
Вірили чесно.
Скільки на білім
Світі прожити...
Стеле вже килим
Бабине літо.
Скоро затужить
Осінь, заплаче,
Скрутить в калюжі
Листя гаряче.
Вітер дерева
Рве, не колише.
Хай буде буря,
Хай буде тиша!
Вічний неспокій
Нас не лякає –
Юність в високі
Далі сягає.
Сам до вокзалів
Швидко звикаю –
Слово єдине
В світі шукаю.

ПРО ХЛІБ

Це вже перевірено віками –
На землі без хліба не прожить...
Упіймав у полі з колосками
Нас колгоспний сторож на межі.
Доцвітали в затінку волошки
І жита буяли навкруги.
Ми тоді удвох злякались трошки —

Я, худий, і дядько без ноги.
Вже дитячі сльози – наче море
«Ось мішок залатаний твій, на.
Утікай же звідси, моє горе,
Будь ти тричі проклята війна!»
Подивився в сторону: «Синочку,-
І поклав торбину на плече,-
Віднеси додому колосочки,
Хай матуся хліба напече.»
Зранку пахнуть мамині долоні,
Сон останній швидко розганя.
Рушником накрите на ослоні
Запашне маленьке хлібня.
Що було потім -- вже добре знаю:
Розділили швидко, без ножа,
Через стільки років пам'ятаю
Смак отого житнього коржа.

СИНУ

Хай стерня ще ноги твої коле,
У долоні батькова рука,
Ми з тобою вирушили в поле, --
Хліборобська доля не чека.
Ну ступай за мною, любий сину,
Будь на світі добрим, а не злим.
Зупинись, задумайсь на хвилину,
Подивись: пшениці полягли.
Буде хліб важкий, зате багатий,
Не накриє землю зернопад.
Твій дідусь звідсіль пішов в солдати
І уже не вернеться назад.
Колоски тріпочуть під рукою,
Ніби час між пальцями біжить.
Непорушно совістю людською
Обеліски стали на межі.
Знай: навкруг хороші, добрі люди,
Хоч весь світ широкий обійди.
Нізащо ніколи ти не будеш
На землі на батьковій один.
Широко розкриті в хлопця очі,
Гляне -- рядом зіронька сяйне
Що тобі присниться серед ночі,
Поки що залежить від мене.
Швидко літне сонце сушить роси,
Десь мотори пісню завели.
Тільки серце спокою не просить,
Подивись: пшениці полягли.

Хай стерня ще ноги твої коле,
У долоні батькова рука.
Ми з тобою вирушили в поле -,
Хліборобська доля не чека.

ДОРОГА ДОДОМУ

Давно позаду битий шлях,
Гуляє вітер на полях...
Ніде ні сліду, ні душі.
Чого ж так тепло на душі?..
Пройду вишняк, зійду з гори,
А там вже люди і двори,--
Не пів-життя, а тільки мить,
Самотня хата он стоїть
І зве вона: давай, земляк!
Ще б кілька кроків, а ніяк...
Не розумію, в чому суть,
Чого це ноги не несуть?..
Сиджу самотньо на межі,
Похолодніло на душі.
Вже не зима, а доля це
Колючки кидає в лице.
Я не дійду в своє село,
Дорогу снігом замело.
Стіною згадка нависа:
То не метіль, то білий сад.
То пелюстки летять до ніг
І не пускають на поріг.
Неначе хтось мене гука:
--Ти де ходив, ти де блукав?
Пройшла не мить, а півжиття—
Туди немає вороття.
Одна дорога лиш –назад
Крізь білий світ, крізь білий сад,
Через себе, через ніяк,
Через засніжений вишняк,
Через замети на полях
Іду один на битий шлях.

* * *

Жити без зради --
Чесно одно.
Поле орати,
Сіять зерно.
Стань—но в загінку
Слово моє.

Чиста сторінка
В зошиті є.
Тільки останнє
Діло просте
Вкинути зрання
Насіння пuste.
Діло пропаще –
Сміття в пісок.
Хай буде краще
Чистим листок.

* * *

Домовчалося і догралося
Покоління моє.
Нам вже стільки досталося,
Що аж лячно стає.
І вітри не ті віяли,
І не гріло тепло.
Якщо десь там і сіяли,
То воно не зійшло.
Ніби років тих полюсу
В лід скувала зима...
Хто тоді був без голосу,
В того й нині нема.
Ще не швидко заврунеться
Та трава молода.
Ще сніги кучугуряться,
Ще не збігла вода.
А до мене із вирію
Сиві роки летять .
Ні, ніколи не вирву я
Свою юність з життя.

Анатолій ГРАБОВЕЦЬ

ЇХ ЗОСТАВАЛОСЬ ТІЛЬКИ ТРОЄ...

Пам'ятаєте з пісні глибоко проникливі слова «Їх оставалось только трое из восемнадцати ребят...»? Вони чутливо торкаються душі кожного, коли думаєш про колишніх фронтовиків -- ветеранів Другої світової війни. Їх з кожним днем залишається все менше. Сучасне покоління конотопців, на жаль, вже не впізнає своїх земляків, які боронили від ворога рідну землю, гнали загарбників до Берліну. Зовсім випадково уцілили ці два фотознімки . На першому три воїни, які повернулись у рідне село і працювали тут одразу після війни. 83-річна Л.П. Козел впізнає на них свого батька Павла Івановича Богдана (на знімку зліва) і його бойових

побратимів Білана і Шандаря. Імен останніх вже не пригадує. Батько її служив у 1940 році в м. Біробіджані на Далекому Сході. Довелось йому брати участь у Сталінградській битві, потім гнати ворога від Волги аж до Одера. Мужньо боровся з фашистами. Нагороджений орденом Червоного Прапора, медалями. Повернувся у Конотоп у 1946 році. Жив і працював в міру сил до самої смерті. Його не стало у 2000 році

Ця коротка інформація про нього зостанеться в анналах історії. Як і про всіх, хто боронив рідну землю. Тож бережімо кожен спогад про колишніх фронтовиків. Хай не забуваються наші герої—земляки, де б вони і в який час не жили!

КОНОТОПСЬКІ НАЛИСНИКИ

Що, хіба ви не куштували конотопські налисники? Тоді ви не знаєте справжнього смаку. Це такі тоненькі млинці з начинкою, борошно для яких замішано на молоці, яйцях і олії. Та й ще на чомусь, про що конотопські господині не розказують. І не відгадати. І коли ці налисники мало не купаються у сметані, то про те, що пальчики справді оближеш, скуштувавши їх, не треба говорити.

Свої вишукані кулінарні вироби жінки з Конотопу щороку демонструють на районному святі сільських громад, яке їх організатори приурочують до пам'ятних дат. На імпровізованій садибі конотопці обов'язково вас пригостять і домашньою горілкою - такою, від якої весь

навколишній простір видається дуже красивим, а всі люди рідними і гарними... Горілку, як відомо з історії, у Конотопі виготовляли здавна. Козаки навіть певні привілеї на цей товар мали. І шинок у селі завжди був. Хто побуває у Конотопі, той запам'ятає тамтешню гостинність. Це непідробна особливість села. І тут якраз до вашого смаку придуться й налисники.

Конотопці на святі сільських громад у Городні, 2018р.

ВІД АВТОРА

Висловлюю щирю вдячність подружжю Лесі і Володимиру Гайдай, Катерині Коваленко, Валентині Лукаш, кандидату історичних наук Сергію Горобцю, краєзнавцю Івану Кужільному, киянину Миколі Богдану, Ользі Силенко та іншим жителям Конотопу за допомогу у створенні цього видання, надання фотознімків та інформаційних матеріалів про село.

Повідомляю, що Інтернет- видання захищається авторськими правами. Передрук та використання його матеріалів - тільки з дозволу автора.

Зауваження та пропозиції щодо видання книги у друкованому форматі подавайте на електронну адресу: leon.yakubenko@gmail.com.

Леонід ЯКУБЕНКО

м.Городня - м.Чернігів, 2017 - 2019 р.р.